

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Caroline Hofvander

Kvinnohandel offer och gärningsmän

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Helén Örnemark Hansen

Höstterminen 2004

STRAFFRÄTT

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsningar	4
1.3 Material och metod	5
1.4 Definitioner	6
1.5 Disposition	6
2 KVINNOHANDELNS BAKGRUND	7
2.1 Historik och allmänt om kvinnohandel	7
2.2 Internationellt arbete och definitioner	8
2.3 Kvinnohandelns utbredning	9
3 OFFREN – KVINNORNA	11
3.1 Orsaker till handeln	11
3.1.1 Ekonomiska orsaker	11
3.1.2 Sociala och kulturella orsaker	12
3.1.3 Legala och politiska orsaker	14
3.1.4 Parternas perspektiv	15
3.1.5 Push-faktorer	16
3.1.6 Pull-faktorer	17
3.1.6.1 Balkan som destinationsregion	17
3.2 Profilerings av kvinnorna	19
3.3 Rekrytering av kvinnorna	20
3.4 Kvinnornas skyddsnät	22
3.4.1 Kvinnorna och rättsprocessen	23
3.4.1.1 Sveriges lagstiftning	26
3.4.1.1.1 HD mål nr B 3863-04	27
4 GÄRNINGSMÄNNEN	29
4.1 Hur är handeln med kvinnor organiserad?	29

4.2	Vad avses med organiserad brottslighet?	29
4.3	Profilering av de enskilda gärningsmännen	31
4.4	Nätverken	32
4.4.1	De stora nätverken	33
4.4.2	De mellanstora nätverken	33
4.4.3	De mindre nätverken	34
4.5	Kontrollen av kvinnorna	34
4.6	Olika kriminella nätverk	35
4.6.1	Rysk organiserad brottslighet	36
4.6.2	Albansk organiserad brottslighet	37
4.6.3	Polsk organiserad verksamhet	38
4.6.4	Ukrainsk organiserad brottslighet	39
5	TRANSPORT OCH TRANSPORTLEDER	40
5.1	Transporten av kvinnorna	40
5.1.1	Kända transportleder	40
5.1.2	Transportleder inom EU	42
5.1.3	Transitländer	43
5.1.3.1	Inre transitländer	43
5.1.3.2	Angränsande transitländer	43
5.1.3.3	Avlägsna transitländer	44
5.1.4	Gränskontrollerna	44
5.1.5	Falsk dokumentation och falskt visum	45
6	ALBANIEN OCH KOSOVO SOM TYPEXEMPEL	47
6.1	Albanien - ett ursprungsland	47
6.1.1	Albanien som transitland	48
6.1.2	Albanska kvinnors skyddsnet	49
6.1.3	Lagstiftning	49
6.2	Kosovo - ett destinationsland	50
6.2.1	Kvinnornas skyddsnet i Kosovo	51
6.2.2	Lagstiftning och åtal	52
7	SLUTSATSER OCH ANALYS	54
7.1	Offren – kvinnorna	54
7.1.1	Det typiska offret	54
7.2	Gärningsmännen	55
7.3	Kvinnornas skyddsnet	56
7.3.1	Hur ska kvinnorna räddas ur handeln?	56
7.3.2	Hur kan systemet för identifiering, assistans och integration förbättras?	57
7.3.2.1	Stöd och hjälp vid offrens återintegration	58
BILAGA A		60

BILAGA B

61

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

62

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar offer och gärningsmän i kvinnohandel för sexuella ändamål i och kring Balkan. Syftet är att undersöka orsakerna till handeln men även att redogöra för vilka offer och gärningsmän egentligen är. Tyngdpunkten ligger på offren, kvinnorna, och en genomgång av deras bakgrund och livssituation görs. En utredning, om de skyddsnet som finns för offren vad gäller identifiering, assistans och integration men även hur kvinnorna förhåller sig till rättsprocessen, görs också. Uppsatsen behandlar också gärningsmännen om än ej lika ingående som offren. Här redovisas gärningsmännens organisation, hur den är uppbyggd och hur de arbetar. Viss tonvikt läggs också på resvägar och router som används av gärningsmännen för att ta kvinnorna från ursprungsländer, genom transitländer och till destinationsländer.

Kvinnohandel förekommer inom länder, mellan länder och även mellan hela kontinenter. Cirka 4 miljoner kvinnor utsätts för handel varje år. Det är dock svårt att uppskatta antalet offer eftersom det inte har funnits en entydig och gemensam definition av kvinnohandel. Handeln är dessutom till stor del resultatet av organiserad brottslighet och det faktum att kvinnorna lever illegalt i destinationsländerna gör handeln än mer svårupptäckt. Många länder bokför kvinnohandeln under olika beteckningar såsom våldtäkt, kidnappning eller koppleri och på så sätt ”försvinner” kvinnohandeln under dessa kategorier och således också i statistiken.

Den mest grundläggande orsaken till handel med kvinnor är tillgång och efterfrågan. Kvinnor som har en önskan om ett bättre liv och därför utsätter sig för vissa risker representerar tillgången och männen representerar efterfrågesidan. Andra betydande orsaker till trafficking är ekonomiska-, sociala och kulturella-, legala och politiska orsaker. De består bland annat av fattigdom, brist på utbildning, samhällets förtryck och diskriminering av kvinnor, brist på tillfredställande lagstiftning, dåligt fungerande förvaltning och rättsväsende. Fler orsaker till handeln finns att hitta hos de inblandade parterna; offer, utnyttjare och profitör. Det finns också så kallade push- och pullfaktorer som visar på varför en människa är beredd att lämna sitt ursprungsland respektive varför hon vill flytta till destinationslandet.

De kvinnor som hamnat i trafficking är vanligen mellan 18 och 25 år (enligt Europol mellan 18 och 35 år). De är oftast fattiga och singlar som bor med sin familj. Moldaviska kvinnor är den största gruppen (60%) på Balkan som fallit offer för trafficking. De flesta av kvinnorna har liten eller ingen utbildning. Rekryteringen av kvinnorna sker huvudsakligen på tre sätt. De kan för det första kidnappas eller på annat sätt föras bort mot sin vilja. För det andra kan de också vilseledas genom att tro att de ska få ett utlovat jobb. Den tredje typen av rekrytering är att kvinnorna redan är införstådda med att de till exempel ska prostituera sig i destinationslandet. De blir dock senare

lurade beträffande villkoren. Den vanligaste rekryteringsmetoden är den sistnämnda.

Gärningsmännen är organiserade i olika nätverk, stora, mellanstora eller mindre nätverk. De mindre nätverken är vanligast. För att säkerställa ekonomisk vinning, måste handlarna se till att kontrollera kvinnorna och för detta har de olika metoder, bland annat att överdriva skulder, beslagta rese- och identifikationsdokument, våld och att göra kvinnorna drogberoende. Handlarna för kvinnorna från ursprungsländer via transitländer och till destinationsländer på olika sätt. Resorna görs oftast med flyg, buss eller båt. Routerna som används är många och ändras kontinuerligt för att handlarna ska ligga ett steg före och inte riskera att gripas. De kvinnor som blivit utsatta för handel reser ofta med förfalskade pass och visum. Det är nämligen relativt enkelt att förfalska dessa men även relativt lätt att ta sig in i ett land med sådana dokument.

De kvinnor som kommit ur handeln, behöver långvarig hjälp med sina eventuella psykiska besvär, men även hjälp med att hitta bostad och arbete så att de kan återvända till samhället som produktiva medborgare. Det är få kvinnor som får den hjälp de så väl behöver eftersom det saknas resurser och därmed också hjälporganisationer. Men för att de utsatta kvinnorna ska få en chans att erhålla hjälp måste de först identifieras som offer för trafficking. Det är idag cirka 65% av alla offer i och runt Balkan som inte ens identifieras av polisen. Detta är ett stort problem som borde prioriteras. Kvinnor med förfalskade dokument och kvinnor som inte har giltiga dokument och som inte vill återvända till sitt hemland är två stora grupper av offer som faller utanför identifieringen. Dessa kvinnor borde också omfattas av polisens identifiering av offer för trafficking. Det krävs mer resurser och mer utbildning för myndigheter, polis och frivilligorganisationer. Det behövs också ordentliga riktlinjer om hur offer ska identifieras och behandlas. Genom ett nära samarbete mellan myndigheter och stora transportförsörjare, såsom flyg- båt- och tågbolag, kan handlare och deras offer lättare identifieras. Personalen erhåller utbildning av polisen och andra berörda myndigheter och kan med hjälp av denna tipsa eller tillkalla polis eller eventuellt tullen om de misstänker att någon är inblandad i trafficking. Ett annat alternativ är att civil polis regelbundet reser med de olika bolagen och själv granskar resenärerna. Detta förslag kan med fördel kombineras med det första och på så sätt bli mer effektivt.

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CIVPOL	Civilian Police
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
ICMC	International Catholic Migration Commission
IOM	International Organisation for Migration
KFOR	Kosovo Police Force
KUT	Kriminalunderrättelsetjänsten
MiraMed	MiraMed Institute
Nr	nummer
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OSCE	Organisation for Security and Co-operation in Europe
Prop.	Proposition
RKP	Rikskriminalpolisen
S.I.A.I	Systemet för identifiering, assistans och integration
SOU	Statens offentliga utredningar
TPIU	Trafficking and Prostitution Unit
UD	Utrikesdepartementet
UMCOR	The United Methodist Committee on Relief
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNOHCHR	United Nations Office for the High Commissioner for Human Rights

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är huvudsakligen att redogöra för kvinnohandel för sexuella ändamål ur ett offer- och gärningsmannaperspektiv. Tyngdpunkten kommer att ligga på offren, i detta fallet kvinnorna. Följande frågeställningar kommer att undersökas och besvaras:

- Hur ser kvinnornas situation ut (eller kan se ut), vilka är dessa kvinnor, hur har de hamnat i sexhandeln och varför har de hamnat där?
- Vilka skyddsnät finns vad gäller identifiering, assistans och integration av offer för kvinnohandel och hur förhåller de sig till rättsprocessen?
- Vilka är gärningsmännen, hur är de organiserade (om de är organiserade) och hur värvar de kvinnorna och vilka metoder använder de.
- Vilka router används för att föra kvinnorna från ursprungsländer, genom transitländer och till destinationsländer?

1.2 Avgränsningar

Eftersom ämnet kvinnohandel är så stort krävs en hel del avgränsningar, både nationella och internationella. Gränsdragningarna behövs också för att uppsatsen ska bli så tydlig och lättöverskådlig som möjligt.

Förutom prostitution och andra former av sexuell exploatering kan människohandlarnas offer utsättas för tvångsarbete, slaveri och till och med organhandel. Detta arbete kommer endast att koncentreras till handel med kvinnor för sexuella ändamål. Handel med barn, droger eller andra former av handel vare sig det handlar om människor eller inte kommer alltså inte att beröras.

Eftersom jag har valt att inrikta mig på de bakomliggande faktorerna av offer och gärningsmän kommer uppsatsen inte direkt att uppehålla sig kring vilka typer av lagstiftning eller påföljder som finns. Jag kommer heller inte gå närmare in på alla de nationella eller internationella åtgärdsprogram som utarbetats inom och mellan länder. Ett fåtal program som jag tycker är betydelsefulla och centrala kommer, tillsammans med svensk traffickinglagstiftning, att omnämnas och förklaras men avsikten är inte att uppehålla mig kring dem.

Vad gäller den geografiska avgränsningen så är uppsatsen inriktad främst på Balkan (främst Albanien, Bulgarien, Bosnien-Hercegovina, Serbien och Montenegro, Kroatien, Kosovo, Makedonien, Slovenien, Moldova) men

även delvis på Ryssland. Jämförelser och paralleller med andra regioner och länder med trafficking kommer att göras om det är av vikt för arbetet.

Anledningen till att jag valt att fokusera på Balkan är flera. Först och främst ligger trafficking på Balkan i tiden och problemet har blivit uppmärksammat av såväl media som av regeringen och riksdagen men även av andra stora institutioner. Denna fokusering har bidragit till ett ökat intresse både från allmänhetens sida och främst från min egen. Det har i sin tur lett till att jag vill lära mig mer om dessa kvinnor och män som lever med trafficking varje dag. Det talas oftast mest om straff, påföljder för gärningsmännen och om brottet i sig, jag vill istället fokusera på offren, deras skydd och gärningsmännen bakom brottet men även på tillvägagångssätt och handelsvägar. Balkan ligger inte heller särskilt långt ifrån Sverige och framförallt EU, geografiskt sett, men känslan av att det ändå är en helt annan värld, bidrar också till min nyfikenhet.

Eftersom trafficking är ett mycket omfattande globalt problem finns det inte utrymme i uppsatsen för att närmare gå in på fler länder eller områden som drabbats av detta problem, därav denna avgränsning. Jag har inte heller tagit hänsyn till EU-utvidgningen den första maj i år, 2004, eftersom stora delar av arbetet skrevs före detta datum.

1.3 Material och metod

Eftersom trafficking är ett problem som inte uppmärksammats förrän på senare år, finns inte mycket litteratur utgivet. Det mesta materialet som finns hittas på internet, det mesta i form av rapporter publicerade av bland annat Rikskriminalpolisen, Europol, FN, IOM (International Organisation for Migration) och regeringen (Näringsdepartementet). Det finns mängder av artiklar på ämnet att finna men många av dessa utgör inte rätt underlag för denna uppsats. Jag har främst använt mig av internet och de rapporter jag hittat där, men jag har även använt förarbeten såsom SOU 2001:14 och SOU 2002:69.

En del av det material jag använt mig av medför vissa problem, främst vad gäller tillförlitlighet av statistik och siffror. Ett sådant ämne som trafficking, som är så omfattande och som dessutom till stor del är ett dolt fenomen, gör att det är svårt att uppvisa korrekta siffror. Se närmare i kapitel 2.3.

Metoden jag använder är till stor del deskriptiv eftersom uppsatsen beskriver dels vilka offer och gärningsmän är och dels vilka orsaker som ligger till grund för handeln. Den analyserande delen av arbetet kommer framförallt fram i det avslutande avsnittet, men i viss mån även kontinuerligt i huvudtexten.

1.4 Definitioner

Det finns ett antal begrepp som kvinnohandel likställs med. Termen kvinnohandel ingår i begreppet människohandel. Det internationella uttrycket trafficking som kan likställas med människohandel, används numera också som ett svenskt begrepp. Jag kommer främst att använda termerna kvinnohandel och trafficking men ibland även människohandel. Jag talar alltid om handel med kvinnor om inte annat framgår av texten.

Med minderåriga kvinnor eller flickor menas de som är under 18 år och som alltså är omyndiga.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel två med en överblick av fenomenet kvinnohandel. Hur har den uppkommit och vilken utbredning har den fått?

I det tredje kapitlet behandlas kvinnohandeln ur offrens perspektiv. Här redogörs bland annat för orsakerna till handeln, profileringen av kvinnorna och även för hur rekryteringen av kvinnorna går till. Under detta kapitel finns också en redogörelse av vilka skyddsnet kvinnorna har men också hur kvinnorna förhåller sig till rättsprocessen.

I kapitel fyra behandlas gärningsmännen. Detta kapitel innehåller liksom under kapitel tre en profilering, men här av gärningsmännen. En redovisning av vilka kriminella nätverk som handlar med kvinnor görs också i denna del.

I kapitel fem beskrivs bland annat transport och transportleder mellan ursprungsländerna via transitländerna och slutligen till destinationsländerna.

I det näst sista avsnittet, kapitel sex, går jag närmare igenom Albanien och Kosovo som två exempel på hur situationen för kvinnorna kan se ut i ett ursprungsland och ett destinationsland. Albanien representerar ursprungsländerna och Kosovo destinationsländerna.

Slutligen, i kapitel sju, görs en analys med slutsatser och diskussioner kring ämnet.

2 Kvinnohandelns bakgrund

2.1 Historik och allmänt om kvinnohandel

Könshandel och prostitution är inga nya fenomen, prostitutionen fanns redan för flera tusen år sedan. Det talas om prostituerade kvinnor redan i bibeln. Efter sekel av dålig syn på kvinnor och kvinnors kön sitter denna villfarelse om att kvinnor kan köpas så djupt rotad i samhället att det kanske inte är så konstigt att världen ser ut som den gör. Den internationella könshandeln tog sin början under 1800-talet då unga män i mycket stor omfattning migrerade till Latinamerika, Nordamerika, Mellanöstern, Asien och Afrika för chansen till ett nytt liv. Ungefär samtidigt migrerade även mängder av kvinnor från bland annat Ryssland och norra och södra Europa till den ”nya världen” Migrationerna berodde precis som männens, på ekonomiska och politiska ogynnsamma förändringar i deras hemländer men även i vissa fall på religiösa förföljelser av ryska judiska kvinnor. Migrationerna skapade en obalans mellan könen och efterfrågan på sexuella tjänster blev stor. Med anledning av kvinnornas förflyttning från Europa under denna tid formades uttrycket den ”vita slavhandeln” av abolitionisterna.¹ Dagens kvinnohandel skiljer sig från den ”vita slavhandeln”. Den främsta skillnaden består i att i dagens handel kommer kvinnorna från tredje världen och inte från Europa. Denna utveckling är naturlig med tanke på de ekonomiska och sociala förutsättningarna i dessa länder. Av samma anledning som på 1800-talet är det nu kvinnor och män från bland annat Östeuropa, Afrika, Asien och Sydamerika som migrerar till västvärlden. Inte helt osökt kallas handelen med dessa kvinnor för ”svart slavhandel”.²

Kvinnohandel har funnits länge men har inte uppmärksammats ordentligt förrän på senare år. Det mest grundläggande för kvinnohandelns existens är förekomsten av prostitutionsmarknader med kvinnor där män kan och vill köpa och sälja kvinnorna för sexuella ändamål. Trafficking innebär alltid att en person skickas mellan världsdelar, länder, regioner eller städer och syftet är alltid att utnyttja eller dra fördel av denna.³

Kvinnohandel kan bland annat ses som ett symptom på fattigdom och sociala orättvisor såsom brist på utbildning och arbetslöshet men även som ett resultat av brist på jämställdhet och respekt mellan kvinnor och män. Som exempel kan länderna på och runt Balkan nämnas. Försämringen av dessa länders ekonomi efter år av konflikter, är ett av de största skälen till varför

¹ Abolitionisterna var en ursprungligen engelsk reformrörelse som verkade för statlig reglering av prostitutionen i Europa under 1800-talet.

² Månsson, Sven-Axel, Backman Susanne: ”*Bordell Europa*”, Stockholm 1993, s. 8; SOU 1995:15 ”*Könshandeln*” s. 46.

³ Näringsdepartementet (Faktablad nov 2002): ”*Prostitution och handel med kvinnor*”, Stockholm 2002, s. 3.

trafficking ökat. Könnsdiskrimineringen av kvinnor i deras hemländer är en av de största orsakerna till varför just kvinnorna tvingas sälja sig.⁴ Handeln uppstår bland annat till följd av att många av dessa förfördelade kvinnor som strävar efter ett bättre liv är beredda att ta risken att fastna i klorna på en kvinnohandlare för att nå sina mål. De flesta vet att möjligheten finns att de kan bli tvingade att arbeta som prostituerade, men strävan efter pengar och lycka kombinerat med deras eländiga sociala situation, frestar så mycket att de är villiga att ta de risker som finns.⁵

2.2 Internationellt arbete och definitioner

Handeln har ökat världen över och som en följd av detta har man nu i många länder givit polis och andra myndigheter större resurser för att försöka stoppa och preventivt motverka handeln. Internationella samarbeten har också inletts på många håll i världen, inte minst mellan de europeiska länderna. Flera deklarationer och åtgärder inom både FN och EU har idag skrivits under av många länder.

Människohandel och kvinnohandel är, enligt FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess protokoll om människohandel, en *rekrytering, förflyttning och/eller inhysande av en person med tvång, under falska förespeglningar eller annan otillbörlig påverkan med syfte att utnyttja henne eller honom*. Det är ett allvarligt brott som kränker människans värdighet och en rad mänskliga rättigheter.⁶

I samband med FN's konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet från år 2000, antogs ett tilläggsprotokoll, det så kallade Palermo-protokollet, om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn. Protokollet skulle också befrämja samarbete mellan staterna för att uppnå dessa syften. Genom detta protokoll har nu FN's medlemsstater för första gången kunnat komma överens om en gemensam och entydig definition av människohandel, dock inte endast för handel med sexuella ändamål. Genom denna har nu också problemen med brister i harmonisering och samordning övervunnits. Enligt definitionen i protokollet innebär handel med människor:

- *rekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av personer,*
- *genom hot om eller bruk av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk eller missbruk av en persons utsatta belägenhet eller givande eller mottagande av betalning*

⁴ Utrikesdepartementet (UD): "Fattigdom och människohandel, en strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete", s. 4; Europeiska Unionen (Faktablad): "Kvinnohandel- Misären bakom fantasierna: från fattigdom till sexslaveri- en övergripande europeisk strategi", s. 1.

⁵ Europeiska Unionen a.a. s. 1.

⁶ UD a.a. s. 4.

- eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över en annan person i syfte att utnyttja denna person,*
- *utnyttjande skall innebära åtminstone utnyttjande av andras prostitution eller andra former av sexuellt utnyttjande, tvångsarbete eller tvångstjänst, slaveri eller med slaveri jämförbara bruk och sedvänjor, trälldom eller avlägsnande av organ.*⁷

Enligt protokollet framgår att det skall anses som människohandel även om ett offer samtyckt till den åsyftade exploateringen när något av de medel har använts som anges i definitionen. Vidare slås fast att när det gäller barn, d.v.s. en person under 18 år, så behöver heller inte något av de angivna medlen ha använts för att det skall anses vara människohandel.⁸

2.3 Kvinnohandelns utbredning

Kvinnohandel förekommer som tidigare påpekats inom länder, mellan länder och även mellan hela kontinenter. Världen över utsätts cirka 4 miljoner kvinnor för handel varje år. Det kommer ungefär 500 000 kvinnor till Västeuropa⁹ och mellan 200 och 500 kommer till Sverige¹⁰ genom handel. Siffrorna är osäkra och varierar något beroende på vilken källa som används. Svårigheten med att uppskatta antalet fall av kvinnohandel beror dels på att det inte har funnits någon entydig och gemensam definition, dels att det är ett dolt problem på grund av att kvinnohandeln till viss del är resultatet av organiserad brottslighet. Kvinnorna som oftast dessutom lever illegalt i destinationsländerna gör kvinnohandeln ännu mer svårupptäckt.¹¹ Underlaget för trafficking i många länders statistik är också bristfällig eftersom kvinnohandeln bokförs under olika beteckningar, såsom kidnappning, våldtäkt eller koppleri, dessa visar ju inte det egentliga brottet.¹² Även den låga prioriteten av kvinnohandel i många länder bidrar till brist på tillförlitlig data. Korruption hindrar åtal av gärningsmännen och bidrar till bristande statistik som i sin tur bidrar till en felaktig syn på kvinnohandelns utbredning och omfattning.¹³

I konfliktländer och krigsdrabbade områden, där handel med kvinnor uppstått till följd av dessa motsättningar, har rapporter visat att den sexuella exploateringen fortsatt även efter en konfliktlösning. Utländsk personal, på internationella uppdrag, bland annat militär, har under sin vistelse köpt sex och har på så sätt utnyttjat de redan utsatta kvinnorna och därmed bidragit

⁷ Prop.2001/02:124: "Straffansvaret för människohandel", s. 10. FN's protokoll paragraf 3

⁸ UD a.a. s. 6.

⁹ SOU 2001:14: "Sexualbrotten", s. 426f.

¹⁰ Rikskriminalpolisen: "Lägesrapport 5 "Handel med kvinnor 2002", s. 29.

¹¹ SOU 2001:14, s. 426f.

¹² Rosenberg, Anna: "Kvinnohandel i EU via ansökningsländerna", ur: Från riksdag och departement nr 20, år 2000, Stockholm 2000, s. 8.

¹³ IOM: "Victims Trafficking in the Balkans; A study of trafficking in woman and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan region", Slovakien 2001, s. 1ff.

till handeln. När dessa utländska personer väl avslutat sina uppdrag och rest hem tar istället sexturismen och människohandlare över på många håll.¹⁴

¹⁴ UD a.a. s. 8; Kvinna till kvinna: ”Uppror och upprop mot handeln med kvinnor och flickor”, Växjö 2002, s. 2.

3 Offren – kvinnorna

3.1 Orsaker till handeln

Det finns många orsaker till varför kvinnohandel finns och varför vissa kvinnor tar stora risker för strävan efter ett bättre liv. Den mest självklara och största orsaken till trafficking är tillgång och efterfrågan. Många kvinnor, både yngre och äldre, har en önskan om ett drägligare liv i ett annat land med bättre förutsättningar och är därför villiga att ta dessa outtalade risker. Dessa kvinnor representerar tillgången. Å andra sidan krävs också en efterfrågan på billig sex i destinationslandet.¹⁵ Det är här männen kommer in i bilden.

3.1.1 Ekonomiska orsaker

En snedfördelning av ett lands resurser och bristen på inkomst är en grundläggande ekonomisk orsak till kvinnohandel. Landsbygden blir allt fattigare då jordbrukets lönsamhet minskar och till följd av detta saknas tillräckliga tillgångar och inkomster i drabbade familjer. Detta har lett till att kvinnor i större utsträckning måste ta ansvar för familjens försörjning. Inte sällan saknas också socialförsäkringssystem eller så nås de allra fattigaste inte av hjälpen.

Migration från den fattiga landsbygden till städerna med fler arbetstillfällen ökar. Arbetarna förflyttar sig dessutom till de bättre avlönade jobben inom till exempel turismnäringen och byggbranschen. Annars råder det stor brist på avlönat arbete, framförallt den utbildade arbetskraften har svårt att hitta arbete. Här är det de unga kvinnorna som råkar mest illa ut. Männen arbetsmarknad ser bättre ut än kvinnornas även om den heller inte är bra. Kvinnorna är oftast hänvisade till hushållsarbete och försäljnings- och servicearbeten. Dessa jobb har ofta dåliga villkor med långa arbetsdagar och låga löner. Inte heller finns några bra kreditmöjligheter för fattiga i dessa områden.

Utbildning och skolgång är också bristfälliga. Det är många som inte ens kan det mest grundläggande som att läsa och skriva. Den utbildning som finns eller som är skaplig kostar ofta pengar och det har föräldrarna inte råd med. Som jag tidigare nämnt och senare närmare ska gå in på skapas handel med kvinnor lätt i områden med oroligheter och motsättningar. Detta leder till samhällsliga ekonomiska problem men även till kollaps av de sociala skyddssystemen, som i sin tur leder till arbetslöshet och inkomstbortfall, framförallt inom den traditionellt kvinnliga sektorn.

¹⁵ Europol: ”*Crime Assessment – Trafficking of Human Beings into the European Union*” 2000, under kapitel Vulnerabilities and Opportunities.

Många kvinnor får också ta över som familjeförsörjare när männen till exempel hamnat i missbruk och därigenom förlorat sitt arbete och sin roll som familjeförsörjare.¹⁶ Detta har blivit en alltmer växande tradition. I till exempel Moldova är det just kvinnor som driver 80% av alla småföretag. Det är även till största delen kvinnor som driver gränshandel mellan Moldova, Rumänien, Bulgarien och Turkiet, där de säljer sina varor på gator och marknader.¹⁷

Det finns även ekonomiska orsaker till trafficking på efterfrågesidan. Varför väljer gärningsmännen just att handla med kvinnor? Lönsamheten är mycket hög, det sägs att kvinnohandel till och med blivit mer lönsamt än narkotika- och vapenhandeln. Giriga människor utnyttjar svaga kvinnor. Den stora skillnaden mellan narkotikahandel och kvinnohandel är att kvinnorna kan säljas gång på gång. Narkotika som en gång sålts är borta men kvinnorna kan användas och säljas många gånger.

Riskerna och straffen är också väldigt små och bidrar till att trafficking blivit ”populärare” än narkotikahandel. Det är också förhållandevis enkelt att föra in kvinnor i destinationsländerna. Handeln med kvinnor är inte heller en prioriterad fråga i många länder.¹⁸ Efterfrågan på kvinnor och sexköp är stor och varierande.¹⁹ Klienterna vill ha olika sorters kvinnor: unga, svarta, vita, asiatiska, ”exotiska”, tjocka, smala och så vidare.²⁰

3.1.2 Sociala och kulturella orsaker

Samhällets förtryck och diskriminering av kvinnor bidrar till stor del att handeln med kvinnor överhuvudtaget existerar. Det är de patriarkala familje- och samhällsstrukturerna, där män är överordnade kvinnor, som ligger till grund för förtrycket och dessutom skapar efterfrågan på sexuella tjänster.²¹

Enligt Sven-Axel Månsson, professor vid institutionen för socialt arbete i Göteborg, finns två motsatta teorier om varför prostitution existerar. Det *funktionalistiska perspektivet* utgår ifrån att mäns sexbehov inte kan tillfredställas eller garanteras inom familjen och att prostitution därför är nödvändigt. Den andra teorin, det *feministiska perspektivet* och som vi för övrigt har i Sverige, ser prostitution som en spegel av samhällets patriarkala maktstrukturer, där kvinnorna är underordnade männen (se ovan i detta kapitel).

¹⁶ UD a.a. s. 15f.

¹⁷ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR: ”*Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*”, s. 6.

¹⁸ Rudvald, Thomas: ”*Trafficking – en modern form av slavhandel*” ur: *Socionomen* nr 2 2004, Borås 2004, s. 6.

¹⁹ UD a.a. s. 16.

²⁰ Sahlberg, Lillemor: ”*Kvinnohandeln en marknad som omsätter miljarder*” ur: *Migranter* nr 5 1997, Norrköping 1997, s. 12.

²¹ UD a.a. s. 17.

Sven-Axel Månsson anser att prostitution måste definieras som en mansfråga, det handlar inte om kvinnans sexualitet utan om mannens. I andra länder ses prostitution som ett kriminellt avvikande beteende utan koppling till vare sig maktbalans och jämställdhet. I S:t Petersburg ansåg den ryska polisen att det var bra att kvinnor prostituerade sig eftersom de då inte var en belastning för samhället.²²

Synen på mäns och kvinnors sexualitet är som jag tidigare nämnt en grundläggande orsak till prostitution och följaktligen även kvinnohandel. Detta tar sig uttryck i männens strävan om att kontrollera flickors och kvinnors sexualitet. I likhet med det funktionalistiska perspektivet (se ovan), anser man att mannens sexualitet är naturlig och självklar. Kvinnans sexualitet är däremot skuld- och skambelagd. Denna syn gör att kvinnor ständigt är hotade av bland annat stigmatisering och våld. De som blir utpekade som ”dåliga” kvinnor kan i värsta fall bli mördade men även bli utfrysta från samhället, det kan också medföra total rättslöshet. Att gå till en prostituerad är en ganska vanlig företeelse när pojkar ska initieras i de vuxna männens värld. Genom att denna kvinnosyn introduceras så tidigt är det inte konstigt att kvinnor fortsätter att vara ”andra klassens medborgare”. TV, tidningar och internet som visar porr förstärker ytterligare de redan inbitna uppfattningarna om att det är OK att sälja och köpa kvinnors kroppar för sex. Detta utbud av pornografi kan leda till en ökad efterfrågan på sexuella tjänster.

Kvinnor och flickor ges inte alltid samma möjligheter som män och pojkar. Familjen satsar på pojkarna istället för på flickorna när det gäller utbildning och dylikt. Flickorna utsätts också för diskriminering och ses ofta som en börda och inte som en tillgång för familjen. Kvinnor har mindre att säga till om i familjen och de saknar dessutom ofta rätten att äga eller arrendera jord. Förtrycket har idag fått en ny skepnad i exempelvis brudköp via internet och arrangerade bröllop (se närmare under kap. 3.3).

Mäns våld, missbruk och även andra sociala missförhållanden i familjelivet leder i vissa fall till att kvinnan vill ta ut skilsmässa eller helt enkelt lämna sitt hem. Kvinnan står då på egna ben och tvingas nu försörja sig själv men kanske också sörja för barnen om hon har några. Det är dessutom många kvinnor som på grund av de år hon levt under risiga förhållanden blivit mentalt och fysiskt nedbruten och därför har svårt att ta hand om sig själv och blir lättare offer för andras utnyttjande. Sjukdom och dödsfall kan också leda till en kvinnas förfall om inte ekonomiska och sociala skyddsnet finns i tillräcklig utsträckning.

Diskriminering på grund av etnisk, social bakgrund eller ren fattigdom är andra betydande orsaker till trafficking. Många av dessa grupper av personer känner inte till sina rättigheter eller tror ändå inte att de kan göra

²² Östlund, Helena: ”Kvinnohandel med drogkoppling”, ur: Alkohol och narkotika nr 2 2002, Jönköping 2002, s. 13f.

dem gällande. Vissa länder har till och med lagstiftning som de facto inskränker dessa gruppers rättigheter. Nedvärderande attityder mot de fattiga är ett vanligt beteende av både polis och andra samhällsföreträdare. Respektlösheten från allmänheten är väl nedärvd i samhället och detta gör att utnyttjande och kränkningar kan fortgå.²³

Är man fattig och av etnisk minoritet och saknar utbildning och dessutom kvinna måste det vara svårt att överhuvudtaget överleva. Många ser kanske ingen annan utväg än att prostituera sig. De har kanske dessutom barn och/eller gamla släktingar att försörja. Väl inne i prostitutionen är det svårt att ta sig ur den. Pengar måste ju komma in på något sätt. Löften om att tjäna snabba pengar lockar eller till och med kanske tvingar kvinnorna att söka sig till väst.²⁴

3.1.3 Legala och politiska orsaker

När det gäller de legala och politiska orsakerna till kvinnohandel, gäller det främst bristen på tillfredställande lagstiftning, fungerande förvaltning och effektivt rättsväsende. De flesta länder har anslutit sig till internationella instrument som behandlar kvinnohandel. Men inte alla länder har anpassat dem till sin nationella lagstiftning. Det saknas ofta också en nationell lagstiftning och en uttalad politisk strategi mot trafficking. Om det överhuvudtaget finns en nationell lagstiftning är den ofta bristfällig i sin tillämpning och uppföljning. Trots att de flesta länder har förbundit sig att följa lagstiftning om mänskliga rättigheter brister respekten för dessa på många håll.²⁵ Initiativ till harmonisering har tagits framförallt inom EU men mycket återstår att göra.²⁶ Även det samhälleliga skyddet för utsatta grupper såsom fattiga och minoriteter är dåligt. Framförallt kvinnor och barn ges inget eller mycket lite skydd.

I många länder med fattigdom och oroligheter är korruption vanligt bland polis, tull, militär gränsbevakning och immigrationsmyndigheter. Samarbetet och samordningen mellan grannländer är också dålig vad gäller både lagstiftning och den praktiska tillämpningen av den. Det finns också till viss del ett accepterande i samhället för illegala sätt att tjäna pengar. Tillsammans med smuggling, korruption, dåligt reglerad migration och den organiserade brottsligheten, har detta synsätt försvagat kvinnornas situation ytterligare. Det har lett till fler arbetslösa kvinnor som i sin tur har resulterat till en ökad migration, främst bland unga kvinnor.²⁷

Ett sätt att komma ifrån fattigdom och elände är att emigrera till ett land med bättre förutsättningar. Men det är svårt att på ett lagligt sätt resa in i ett land. Immigrationsbestämmelserna är ofta stränga och desperata människor

²³ UD a.a. s.17-18.

²⁴ Egna reflektioner

²⁵ UD a.a. s. 18.

²⁶ UD a.a. s. 20.

²⁷ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 5f.

pressas till att ta större risker. Detta leder i sin tur till att människor tvingas ta olagliga vägar för att komma in i ett land och utlämnar sig därför till människohandlare. Framförallt redan utsatta och svaga grupper av människor, speciellt kvinnor, riskerar hamna i kvinnohandlarnas händer.²⁸

3.1.4 Parternas perspektiv

För att hitta fler orsaker till kvinnohandel kan man utgå från de olika inblandade parterna; offren, utnyttjarna och profitörerna.

Det typiska **offret** är en ung kvinna, ofta mellan 18 och 25 år.²⁹ Hon kommer ofta från landsbygden och saknar försörjning eller kommer kanske från ett fattigt hem. Inte sällan måste hon bidra till familjens uppehälle. Det finns inga jobb på landsbygden och hon söker sig därför till en större stad med bättre möjligheter. Eftersom människorna på landsbygden inte vet speciellt mycket om städerna, förlitar de sig på andras ord och råd.³⁰

En släkting till en granne kanske säger sig kunna ordna ett jobb åt den unga kvinnan i staden, men när hon kommer dit blir hon istället tvingad att sälja sig genom prostitution, detta leder i sin tur till att hon säljs vidare till ett annat land, kanske rent av till Sverige. Ett annat tänkbart scenario kan vara att grannen med jobbet inte kunde ordna ett jobb när den unga kvinnan väl kommit till staden. För att inte göra sina föräldrar besvikna genom att komma hem utan pengar tar hon tillfälligt ett jobb som prostituerad, det är ju bara för en kort tid tänker hon. Men hon dras allt djupare in i livet som prostituerad och lockas av alla berättelser om hur mycket pengar hon kan tjäna i väst. Till slut åker hon dit med hjälp av antingen en före detta prostituerad eller en man som lovat henne framgång och ekonomiskt oberoende. Väl framme i det främmande landet låses hon kanske in i en lägenhet och tvingas att sälja sex där.³¹

Utnyttjaren i sin tur har inte någon egentlig anledning att fråga kvinnan han köpt sex av om hon blivit utsatt för någon typ av handel. Många sexköpare har oftast bara intresse av kvinnans ålder, etniska och ibland också hennes sociala bakgrund. De flesta män som köper sex tycker också att köpet är en helt normal och accepterad företeelse.

De som tjänar pengar på verksamheten, **profitörerna**, gör det främst för pengar. Handel med kvinnor eller människor är en väldigt lönsam verksamhet. FN har uppskattat att handeln inbringar cirka sju miljarder dollar per år.³² En handlares inkomst varierar dock beroende på var i handelskedjan han eller hon befinner sig. Vissa tjänar endast till brödfödan, andra tjänar ofantliga mängder pengar.

²⁸ UD a.a. s.18-19.

²⁹ IOM a.a. s. 50; Östlund, Helena: "Svenske polisen på Europol: Kvinnohandeln måste stoppas!", ur: Appropå 2/2002.

³⁰ UD a.a. s. 19.

³¹ Egna reflektioner.

³² BRÅ: "Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk", s. 28.

Men det är inte bara pengarna som har betydelse, man bedömer hur stor risken är att åka fast och därefter beslutar man sig för om den brottsliga gärningen är värd risken. Brottet är svårt att upptäcka och bevisa, straffsatserna är dessutom låga överlag. Handlarna underlättar sin verksamhet genom att muta inblandade myndigheter och minimerar på så sätt risken för upptäckt än mer.³³

3.1.5 Push-faktorer

Vad är det som gör att människor är beredda att lämna sitt ursprungsland för att söka lycka någon annanstans? Vad är så dåligt med hemlandet? Vilka faktorer spelar in?

Svaren på dessa frågor utgör det som kallas push-faktorer i både Sverige och internationellt.³⁴

Sådana risktaganden är inte specifika för de kvinnor som flyr sitt hemland och hamnar i trafficking. Ett annat bra exempel på detta är de människor som riskerade sina liv för att komma över Berlinmuren innan denna föll på 1990-talet. Det finns också människor som satsar allt de äger och har på att låta sig smugglas med båt till okänt land under hemska förhållanden just för längtan efter ett bättre liv.³⁵

Kevin Bales har i sin teori om global trafficking rangordnat de faktorer i ett ursprungsland som stimulerar utvandring:

- korruption av statsmakten,
- dödligheten hos spädbarn (indikerar befolkningspåtryckning),
- befolkningsandelen är yngre än 14 år,
- matproduktionen (indikerar fattigdom),
- befolkningstäthet,
- konflikter och sociala oroligheter (vanligaste formen är krig).³⁶

Utöver dessa faktorer har ytterligare ett par identifierats i arbetet med och mot trafficking:

- fattigdom och feminisering av fattigdomen,
- lite och dålig utbildning som senare till följd av detta följs av naivitet,
- stora familjer med dålig sammanhållning,
- stora grupper av människor med samma religion och ursprung bor utomlands, även släktingar och ”vänners vänner”,³⁷
- hög arbetslöshet.³⁸

Dessa faktorer kännetecknar många av världens länder. Dessa regioner är Östeuropa, Balkan-staterna, före detta Sovjetstater, norra och västra Afrika,

³³ UD a.a. s. 19.

³⁴ Rikskriminalpolisen (*Lägesrapport 5*), s. 30.

³⁵ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Country of Origin: Push Factors.

³⁶ A.a. under kap. Country of Origin: Push Factors. Står fel i rapporten, heter inte M. Bales utan Kevin Bales.

³⁷ A.a. under kap. Country of Origin: Push Factors.

³⁸ IOM a.a. s. 46.

Sydamerika och även Fjärran Östern. Inte helt oväntat är det ifrån dessa stater som de flesta kvinnorna kommer.³⁹

3.1.6 Pull-faktorer

Till skillnad från push-faktorerna ovan, handlar inte pull-faktorerna om vilka omständigheter i hemlandet som gör att en människa vill lämna sitt land för att söka lycka i ett annat land, utan här är det destinationslandets egenskaper som lockar. Vad är det i ett land som gör att människor vill flytta dit?⁴⁰

- Högre lön i destinationslandet, många lämnar sitt land i jakt efter arbete.
- Att det redan finns en grupp immigranter med samma eller liknande ursprung i destinationslandet spelar en betydande roll. Genom kontakter med släkt och vänner sprids mycket information om livet i destinationslandet till människorna i ursprungslandet.
Rädslan för att flytta till ett annat land lindras av vetskapen om att man kan leva och bo i ett samhälle som inte är helt främmande.

Människorna lever ett fattigt liv och vill försöka förbättra sina levnadsvillkor;

- i destinationslandet råder fred istället för krig,
- det finns tillgång till sjukvård och de sanitära förhållandena är goda istället för smuts och elände,
- tillgång till allmän utbildning och
- de mänskliga rättigheterna följs (speciellt vad gäller diskriminering).
- Länder där det är lättare att komma in drar fler immigranter än de länder som har stränga asylregler och långsamma förfaranden. Ett land med snabba förfaranden och frikostiga regler till exempel vad gäller dokumentkontroll, attraherar fler människor.
- Transportkostnader till destinationsländer har också en betydande roll, ju lägre reskostnad desto bättre.⁴¹

Nästan alla dessa faktorer och omständigheter passar in på så gott som hela Västvärlden och andra välutvecklade länder. Många immigranter kommer till EU. Till norra EU, till exempel Skandinavien, kommer många människor från Baltikum och Ryssland medan personer från Afrika och Balkan emigrerar till Medelhavsområdet.⁴²

3.1.6.1 Balkan som destinationsregion

Det är inte bara välutvecklade länder som är presumtiva destinationsländer. Det som lockar de människor som söker lyckan genom att flytta från sitt

³⁹ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Qualitative Aspects.

⁴⁰ A.a. under kap. Qualitative Aspects.

⁴¹ A.a. under kap. Country of Destination: Pull Factors (Victims).

⁴² A.a. under kap. Qualitative Aspects och Country of Destination.

hemland, behöver inte vara samma saker som lockar gärningsmännen. Det finns flera omständigheter som har gjort Balkan-staterna till inte bara en ursprungsregion och transitregion utan även till en destinationsregion. IOM har i sin rapport om trafficking på Balkan (*Victims Trafficking in the Balkans*) redogjort för detta:

1. Krig och konflikter har skapat socialt sönderfall, ekonomiska kriser och brist på lag och ordning likaså. De senare årens konflikter har öppnat för prostitution och organiserad verksamhet. Innan konflikten 1999 stod Kosovo under Serbisk kontroll och alla bordeller var tvungna att registreras hos serbiska myndigheter. Kosovo-männens förflyttningar kontrollerades och ett strikt moraliskt tabu rådde mot prostitution. I och med konflikten föll allt detta samman och öppnade för kvinnohandeln.
2. Som jag tidigare påpekat så spelar också närvaron av internationell militär roll vid skapandet av sexhandeln på Balkan. Trots att de internationella trupperna inte är de enda eller ens majoritet av de som köper sex, skapas en marknad för handeln. De utsatta kvinnorna har vittnat om att det är lokala män, inklusive lokal polis, som huvudsakligen utnyttjat dem. Mycket pekar också på att gränskontrollen är korrupt och mutad vilket gör det ännu lättare för kvinnohandlarna.
3. Svaga gränser eller i vissa fall inga gränser alls leder till ökad migration mellan länder, speciellt på Balkan. Många människor grips varje år när de försöker ta sig in i ett land illegalt. Men det är desto fler som klarar sig undan upptäckt, mycket på grund av de dåliga gränserna. Det finns till exempel ingen gränskontroll mellan före detta Jugoslavien och den serbiska delen av Bosnien och Hercegovina.
4. Den organiserade brottsligheten i regionen som också handlar med vapen och droger har nu inriktat sig på kvinnohandel. Enligt personer som arbetar med våld mot kvinnor i Kosovo, började maffian organisera handel med kvinnor så snart de hörde att internationella trupper och militär skulle medverka i konflikten. De var väl medvetna om att en viss efterfrågan skulle skapas vid en internationell närvaro.
5. Balkans geografiska läge mellan de viktiga ursprungsländerna i öst och EU i väst, den mest betydande destinationsregionen, har en stor betydelse för hur lönsam marknaden är för handlarna. Den nuvarande situationen på Balkan gör köp- och säljmarknaden mer lukrativ än om trygghet och stabilitet existerat i större utsträckning än idag.⁴³

⁴³ IOM a.a. s. 46-49.

3.2 Profilering av kvinnorna

De kvinnor som utsätts för trafficking är som sagt många och kommer från många olika delar av världen. Vilka är dessa kvinnor och vad utmärker ett offer för kvinnohandel?

Kvinnorna är oftast mellan 18 och 25 år.⁴⁴ Enligt Europols rapport ligger åldern mellan 18 och 35. Förklaringen till detta enligt Europol är dels att yngre kvinnor är mer villiga att resa från sina hemländer än till exempel kvinnor med barn och dels att det oftast krävs unga attraktiva kvinnor inom sexhandeln.⁴⁵

Kvinnorna är ofta fattiga och oftast även singlar. Statistik hämtad från IOM i Pristina (Kosovo) och Skopje (Makedonien) visar att 60% av kvinnorna är just singlar, 14% är skilda, 11% är gifta och 35% har barn. Dessa siffror omfattar endast de kvinnor som fått hjälp i någon form av IOM. Runt 70% av offren som fått stöd av IOM i Pristina bodde med sin familj vid tidpunkten för rekryteringen. Nära 18% av offren menade att de hade dåliga relationer till sina föräldrar, maken eller till sina pojkvänner. 16% vittnade om att de tidigare blivit våldtagna eller blivit fysiskt misshandlade.⁴⁶

På Balkan är moldaviska kvinnor den största gruppen som fallit offer för trafficking. Därefter kommer rumänska kvinnor tillsammans med kvinnor från Ukraina, Bulgarien och Ryssland.⁴⁷ Se även bilaga A för offrens ursprungsländer och destinationsländer såsom de rapporterats av respektive EU-medlemsstat.

Enligt IOM:s statistik av offer som fått hjälp i Pristina och Skopje, kom cirka 60% av kvinnorna från Moldova.⁴⁸ Moldova är Europas fattigaste land där ca 90% av befolkningen lever under existensminimum.⁴⁹ Medelåldern hos offren i länderna på och vid Balkan är 21 år men i denna beräkning är 16 personer minderåriga från Albanien, 23 från Makedonien och 13 från Kosovo inräknade. 5% var över 30 år.⁵⁰

Mängden och kvalitén på offrens utbildning varierar, 45% av de som blivit hjälpta av IOM i Makedonien hade gått ut högstadiet (high-school) jämfört med bara 18% i Kosovo. 8 respektive 3% hade gått på universitet.

⁴⁴ IOM a.a. s. 50; Östlund (*Svenske polisen på Europol*)

⁴⁵ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Qualitative Aspects.

⁴⁶ IOM a.a. s. 50.

⁴⁷ A.a. s. 34.

⁴⁸ A.a. s. 50.

⁴⁹ Östlund (*Kvinnohandel med drogkoppling*) s. 13.

⁵⁰ IOM a.a. s. 50.

3.3 Rekrytering av kvinnorna

Rekryteringen av kvinnorna sker i ursprungslandet. Rekryteringen sker huvudsakligen på tre olika sätt. Kvinnorna kan för det första kidnappas eller på annat sätt föras bort mot sin vilja. För det andra kan de också vilseledas genom att tro att de ska få ett utlovat jobb. Den tredje typen av rekrytering är att kvinnorna redan är införstådda med vad de ska göra i destinationslandet, till exempel prostituera sig. De blir dock senare lurade beträffande villkoren i prostitutionen.⁵¹

Det vanligaste av dessa tre tillvägagångssätt när det gäller trafficking till Sverige men också till övriga världen är det sista och tredje alternativet; **exploatering av kvinnorna**. Dessa kvinnor har oftast redan arbetat inom sexindustrin i hemlandet. Rekryteringen görs av kontakter inom sexindustrin. Det är dock inte sällan som kvinnorna själva kontakter rekryterarna och ber dem ordna resan. Kvinnorna lockas av mängden pengar som de kan tjäna i västvärlden. När de kommer fram till destinationslandet förstår de att de blivit lurade att arbeta under usla förhållanden där de är tvungna att ge i princip alla intjänade pengar till huvudmännen som utnyttjar dem. Ofta har kvinnorna också förbundit sig att ersätta transportören för resan och andra utgifter han haft i samband med den.⁵² Ibland tvingas också kvinnorna smuggla med sig droger för att slippa hamna i skuld.⁵³

Enligt IOM är den vanligaste rekryteringsmetoden, för kvinnor från Moldova, Rumänien och Ukraina, att de blir lurade angående falska jobb. Av 160 offer (kvinnor och barn) som tvingats arbeta i Kosovo, var en tredjedel i viss utsträckning medvetna om vad de skulle göra. Av alla offer som erhållit hjälp i Makedonien, var det däremot hela 89 procent som inte var medvetna om vad de skulle göra.⁵⁴

Den näst största gruppen av offer för kvinnohandel är de kvinnor som **vilseleds av diverse jobberbudanden**.⁵⁵ Av dessa kvinnor är det många som alldeles för sent förstår att de blivit lurade, de har redan nått destinationslandet och då är det för sent. Ingenstans har det nämnts vad jobbet egentligen går ut på. Många av kvinnorna trodde att de skulle jobba som till exempel barnflickor, servitriser eller dansöser.⁵⁶ De falska jobberbudandena sätts bland annat ut som annonser i olika tidningar. Just annonsering är den vanligaste rekryteringsmetoden när det gäller falska jobberbudanden. Annonser på internet är heller inte ovanliga.⁵⁷ Men även

⁵¹ SOU 2001:14 s. 444.

⁵² Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved; SOU 2001:14 s. 423.

⁵³ Östlund (*Kvinnohandel med drogkoppling*) s. 13.

⁵⁴ IOM a.a. s. 51f.

⁵⁵ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved.

⁵⁶ IOM a.a. s. 51; Månsson, Backman a.a. s.12.

⁵⁷ Rudvald a.a. s. 5.

resebyråer och kontaktförmedlingar med kontakter i Västeuropa har också arrangerat en del jobb. Dessa utåt sett legala affärsrörelserna innehas eller styrs av olika nätverk som handlar med kvinnor. Andra tillvägagångssätt för rekrytering är erbjudande om att bli skådespelare eller chansen att få delta i en skönhetstävling där vinnarna får modelljobb någonstans i Europa till exempel Italien som är ett känt modeland.⁵⁸

Den minsta gruppen kvinnor som utsätts för handel, är de som förs bort mot sin vilja, alltså **kidnappas**. Många har redan arbetat inom sexindustrin i ursprungslandet men har ingen avsikt att ge sig av utomlands. Inte sällan är kidnapparen och offret bekanta och på grund av dålig familjesammanhållning kan förövaren med mycket liten risk röva bort kvinnan utan att hennes familj letar efter henne. De bortförda kvinnorna säljs ofta vidare till olika brottsliga nätverk eller till enskilda handlare.⁵⁹

Enligt IOM kidnappas ett stort antal albanska kvinnor och tvingas sen in i prostitution. Det är många flickor som kidnappas eller riskerar att kidnappas på väg till och från skolan, framförallt på landsbygden där flickorna har långt till skolan. Många vågar inte gå till skolan utan stannar hemma. Hela 90 procent av flickor över 14 år är för rädda att gå till skolan. Enligt albanska Interpol kidnappades 103 unga kvinnor mellan 1993 och 1998. Endast 44 av dem hittades levande.⁶⁰ Följderna av denna utveckling kan bli att ett stort antal unga kvinnor står utan utbildning och kommer därför få svårt att hitta ”normala jobb” i framtiden. Istället löper de större risk att tvinga sälja sig och på så sätt dras in i kvinnohandeln som offer.⁶¹

Arrangerade giftermål är inte heller en helt ovanlig rekryteringsmetod. Många av männen som rekryterar kvinnorna påstår att de representerar en ungtkarl från Västeuropa som vill hitta en fru. Rekryterarna utnyttjar kvinnornas längtan efter kärlek och rikedom. De kvinnor som accepterar ett sådant arrangerat bröllop hoppas att kärleken till slut kommer att växa fram dem emellan.⁶² Det kan dock även förhålla sig på så sätt att det är kvinnan som utnyttjar de turistande männen. Väl i sitt nya hemland med stabilitet och nytt medborgarskap skiljer hon sig. Hon väljer antingen att fortsätta prostituera sig som hon gjort tidigare eller så fortsätter hon sitt nya liv med helt andra förutsättningar än i hennes ursprungsland.⁶³ Kvinnan tar dock en chansning, mannen skulle ju kunna sälja henne som sexslav när de kommit hem.

⁵⁸ IOM a.a. s. 51; SOU 2001:14 s. 422.

⁵⁹ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved.

⁶⁰ IOM a.a. s. 52.

⁶¹ Egna reflektioner.

⁶² IOM a.a. s. 52.

⁶³ Martinell Barfoed, Elisabeth: ”Nationella strategier otillräckliga”, ur: Alkohol och narkotika nr 2 2002, Jönköping 2002, s. 18.

3.4 Kvinnornas skyddsnät

För de kvinnor som av någon anledning kommit ur trafficking väntar en osäker framtid. Ska de klara sig utan att återgå till prostitution? Kommer de att kunna försörja sig och integreras i samhället på ett tillfredställande sätt? Arbetet med kvinnohandel slutar inte med att man lyckas lokalisera och frita kvinnorna, det är snarare bara en början. De måste få hjälp med att hitta arbete och bostad men framförallt hjälp med sina eventuella psykiska besvär så att de kan återvända till samhället som produktiva medborgare.

Det är ett stort antal kvinnor som fått hjälp och kommit hem, men som ändå återgår till trafficking. När de inte hittar något arbete och inte kan försörja sig eller sin familj, ser de ingen annan utväg än att återvända till trafficking. Några tror att det blir bättre nästa gång och att de kan jobba utomlands på egen hand och dessutom behålla pengarna, medan andra helt enkelt inte ser någon annan utväg än att återvända till samma situation och handlare som tidigare.⁶⁴

Generellt är det 65% av alla offer för trafficking i och runt Balkan som inte ens identifieras av polisen. Det är alltså endast 35% av offren som identifieras och erhåller hjälp i destinationslandet eller transitlandet. Polisen är den första som får kontakt med kvinnorna och som ska identifiera offer för trafficking. Oftast sker detta i samband med razzior på klubbar och barer. 30% av offren som kan uppvisa giltiga och legala dokument förhörs inte och identifieras således inte som offer för kvinnohandel och blir följaktligen kvar på barerna. 35% som inte har giltiga dokument och som inte vill sändas hem, åtalas, häktas och förs efter cirka 30 dagar i häkte till gränsen där de släpps. Detta resulterar i att kvinnorna återvänder direkt till handlarna. Ytterligare 35% av de som inte kan uppvisa giltiga dokument men som är villiga att återvända hem, hänvisas till IOM (International Organisation for Migration).

Det finns även kvinnor som skickas eller rent av släppts av handlarna som söker upp IOM för att få en fri hemresa. De har övat in en historia för att få hjälp. I fall där korrupt polis är involverad med handlarna, är de kvinnor som hänvisas till IOM i själva verket kvinnor som tillåtits återvända hem av handlarna. Inte sällan kommer dessa kvinnor tillbaka med nyrekryterade kvinnor. En annan grupp kvinnor som är svåridentifierade är de som inte vet vad trafficking är, de som inte förstår sin situation, utan är övertygade om att de i själva verket är brottslingar. De är därför rädda för polisen och om och när de tillfrågas svarar de att de inte är offer för trafficking. De avslöjar ingen information eftersom de inte vill få några misstankar riktade mot sig.⁶⁵

⁶⁴ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 28.

⁶⁵ A.a. s. 142f.

Det är IOM som i destinationslandet, tar hand om de kvinnor som hänvisats till dem. De ordnar med tillfälligt boende, resedokument och en säker hemresa. Alla kvinnor som hänvisas och antas av IOM skickas hem. I hemlandet tas kvinnorna omhand av ett annat IOM-kontor men även av lokala enskilda organisationer. Kvinnorna undersöks av läkare och erhåller en viss summa pengar för att de lättare ska klara sig och återintegreras i samhället. De får en summa pengar i destinationslandet och en summa pengar när de återvänt hem och tagit de nödvändiga kontakterna.

IOM erbjuder endast hjälp och assistans till de offer som är villiga att återvända hem. IOM är i princip den enda organisationen med resurser och välstrukturerade hjälpprogram på Balkan. Trots det har de ändå inte medel nog att hjälpa alla, utan får inrikta sig på de offer som vill återvända hem.⁶⁶ Detta är ett stort problem och resulterar i att en stor andel kvinnor inte får någon hjälp och då blir kvar i handeln.

Majoriteten av kvinnorna som skickats hem med hjälp av IOM, tar inte emot den assistans de erbjuds där. De tar bara den nödvändiga kontakten som behövs för att få ut den summa pengar som de lovats. 50% av kvinnorna som skickats hem hävdar att de kan bo hos sin familj och klara sig bra, trots att det betyder att de återvänder till den miljö som de redan en gång försökt lämna. Många kvinnor, mellan 30% och 50%, som blir utstötta och dåligt bemötta av sin familj och dessutom saknar möjligheter att klara sig själv, tar till slut kontakt med handlarna och återgår till sexhandeln.⁶⁷

Det finns inga direkta säkerhetsåtgärder för de kvinnor som återvänt hem. Inte sällan är kvinnorna i fara eftersom de fortfarande kan vara skyldiga handlarna pengar eller om de har vittnat emot dem. Kvinnorna är lätta offer för att återigen hamna i trafficking eller för eventuell hämnd från handlarnas sida. Det krävs med andra ord större säkerhet för att kvinnorna ska vara säkra när de återvänt till hemlandet. Idag är det bara 7% av kvinnorna som erhåller tillräcklig och långsiktig hjälp och support för att kunna bli återställd. Alla kvinnor skulle behöva ekonomisk och social hjälp som inkluderar yrkesvägledning, arbete, boende men även hjälp från psykologer eftersom många kvinnor lider av post-traumatisk stress.⁶⁸

3.4.1 Kvinnorna och rättsprocessen

Europeiska kommissionen kom, i februari 2002, med ett förslag till direktiv om tillfälligt uppehållstillstånd för offer för medhjälp till olaglig invandring och människohandel vilka samarbetar med myndigheterna. Syftet med direktivet är att bekämpa olaglig invandring. Det är varken fråga om vittnesskydd eller skydd av brottsoffer utan en form av uppehållstillstånd. Offren uppmanas att bryta med gärningsmännen och istället samarbeta med

⁶⁶ A.a. s. 143f.

⁶⁷ A.a. s. 143f.

⁶⁸ A.a. s. 145.

myndigheterna. Offren har 30 dagar på sig att bestämma sig för om hon vill samarbeta eller inte. Under betänketiden ska offret få tillgång till bostad, akut hälso- och sjukvård, psykisk vård men även juridisk och språklig hjälp för att underlätta beslutet. Om offret bestämt sig för att samarbeta och även blivit godkänd av den brottsutredande myndigheten, kommer ett sex månader långt uppehållstillstånd att utfärdas. Uppehållstillståndet ska, förutom det som gällt under betänketiden, även ge rätt till tillträde till arbetsmarknaden, yrkesutbildning och annan utbildning liksom tillgång till primärvård. Uppehållstillståndet kan dock återkallas om offret inte samarbetar eller återupptar kontakten med gärningsmännen.⁶⁹

Direktivet gäller som sagt även offer för människohandel och med utgångspunkt på hur offren behandlas och bemöts idag, är direktivet välkommet. Även om direktivet inte är tänkt att ge skydd åt offren fungerar det ju i viss mån som ett skydd. Människohandelns offer skickas oftast hem i väntan på rättegång och när rättegången väl ska inledas är kvinnan försvunnen eller har hotats till tystnad eller kidnappats av samma nätverk som hon tidigare ”arbetat” åt.⁷⁰ De kvinnor som bestämmer sig för att vittna tar en stor risk och tror att hennes vittnesmål kommer att ha betydelse, det vill säga att handlarna ska få de straff de förtjänar. Men det är svårt att få några fällande domar när det inte finns någon som kan vittna eller om offrets vittnesmål endast läses upp i rätten eller än värre tappas bort. Vittnesmålet eller avsaknaden av ett sådant har svårt att stå sig mot de vittnesmål som handlarna ger direkt under rättegången. Kvinnornas trovärdighet minskar eftersom de inte är närvarande och inte kan svara på eventuella frågor eller försvara sig mot påståenden och på så sätt minskar chanserna för en fällande dom.⁷¹ Direktivet borde bidra till fler fällande domar så länge kvinnorna väljer att utnyttja sina rättigheter, bara de får information om dem.

Det finns ett flertal EU-länder som redan har en liknande lagstiftning, bland annat Belgien, Italien, Spanien, Nederländerna och Österrike. Syftet med uppehållstillståndet varierar också från land till land. Antingen är syftet i första hand att få till ett samarbete med myndigheterna eller att få hjälp med rehabilitering. I Belgien har man konstaterat att antalet fällande domar har ökat sedan tidsbegränsat uppehållstillstånd infördes i lagstiftningen år 1994. Det har visat sig att trots möjlighet för permanent uppehållstillstånd i bland annat Belgien och Italien, väljer de flesta kvinnor att återvända hem efter samarbetet med myndigheterna.⁷²

Även här i Sverige har man, den 1 oktober 2004, infört ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i utlänningslagen. Uppehållstillståndet får ges till en utlänning, om det med hänsyn till genomförandet av förundersökning och

⁶⁹ SOU 2002:69 ”Människosmuggling och offer för människohandel”, Stockholm 2002, s. 155f.

⁷⁰ A.a. s. 156.

⁷¹ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 144.

⁷² SOU 2002:69 s. 156 och 210.

huvudförhandling i brottmål kan anses vara berättigat. Ett sådant tillstånd kan ges vid allvarlig gränsöverskridande brottslighet för att viktiga bevispersoner ska kunna bistå polis och åklagare i utredningen. Det är bara förundersökningsledaren som kan ansöka om ett sånt tillstånd hos Migrationsverket. Tiden för uppehållstillståndet beviljas från fall till fall, det finns ingen yttersta tidsgräns och är till för personer som redan vistas här.⁷³ De personer som ansökt om uppehållstillstånd ska ha rätt till samma hälso- och sjukvård som asylsökande utlänningar har. Kommunerna ska ansvara för att sökanden även erhåller fullvärdigt boende och levnadsomkostnader.⁷⁴

Eftersom identifieringen av offren och de olika hjälpprogrammen inte fungerar tillfredsställande, är åtal och fällande domar särskilt viktiga. För närvarande är åtalen och fällande domar mot handlare den svagaste delen i arbetet mot trafficking. Trots lagstiftning och många arresteringar är det väldigt få åtal som leder till fällande domar. Länder som saknar lagstiftning mot trafficking skyller ofta avsaknaden av åtal och fällande domar på denna omständighet, detta till trots att den nuvarande lagstiftningen medger åtal av bland annat slaveri, våldtäkt och kidnappning. I vissa länder där ny anti-traffickinglagstiftning finns, hindrar korrupt polis eventuella utredningar mot handlare. Tyvärr leder inte den internationella polisens närvaro i Kosovo och Bosnien och Hercegovina till många fler åtal och fällande domar än i övriga länder på och runt Balkan. Det är av stor vikt för det fortsatta arbetet mot trafficking att åtalen mot handlarna är framgångsrika och resulterar i fällande domar. I annat fall kan allt arbete med handeln stimulera trafficking istället för att motverka och hindra den. Återintegrationsprogrammen blir istället gratis hemresor för oärliga kvinnor och deras handlare.⁷⁵ De kvinnor som verkligen är offer och är i stort behov av bistånd får därmed ingen hjälp.

Europeiska rådet antog den 15 mars 2001 ett rambeslut om brottsoffers ställning i straffrättsliga förfaranden. Häri definieras ett brottsoffer som ”varje fysisk person som lidit skada, inklusive fysiska och mental skada, känslomässigt lidande, materiell förlust, som direkt förorsakats av handlingar och underlåtelser som strider mot den straffrättsliga lagstiftningen i en medlemsstat”.⁷⁶ Rambeslutet säger att brottsoffret skall få en verklig och lämplig roll i det straffrättsliga systemet. De ska behandlas värdigt och de offer som är särskilt utsatta ska få den särskilda behandlingen som situationen kräver. De ska även få relevant information för att kunna söka rådgivning, bevaka sina intressen och följa utvecklingen av anmälan och process. Lämpligt skydd för offren och deras familjer ska säkerställas. Berörda myndigheter ska kunna vidta passande och nödvändiga åtgärder för att minimera de svårigheter som uppstår när offret är bosatt i en annan stat.

⁷³ http://www.ecpat.se/pages.asp?r_id=297 tillgängligt den 15 december 2004 kl.14.00.

⁷⁴ SOU 2002:69 s. 19f.

⁷⁵ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 146f.

⁷⁶ SOU 2002:69 s. 157.

Samarbetet mellan medlemsstaterna ska förstärkas, utvecklas och förbättras för att brottsoffren lättare ska kunna ta tillvara på sina intressen.⁷⁷

3.4.1.1 Sveriges lagstiftning

Sverige hade före den 1 juli 2002, ingen särskild straffbestämmelse som reglerar kvinnohandel. Motsvarande brottslighet dömdes tidigare som bland annat koppleri, människorov och olaga frihetsberövande. Dagens lagstiftning som alltså trädde i kraft den 1 juli 2002, reglerar människohandel för sexuella ändamål och har införts som en ny paragraf (1a §) i 4 kapitlet brottsbalken. En ny lydelse av 10 §, också i 4 kapitlet, som tidigare enbart gällde försök, förberedelse och stämpling, infördes samtidigt, och omfattar nu också människohandel för sexuella ändamål.

*Den som i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång, vilseledande eller något annat otillbörligt medel förmår någon att bege sig eller låta sig transporteras till ett annat land i syfte att personen där skall utsättas för brott enligt 6 kap. 1, 2, 3 eller 4 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller annars på liknande sätt utnyttjas för sexuella ändamål, döms för **människohandel för sexuella ändamål** till fängelse i lägst två och högst tio år.*

För människohandel för sexuella ändamål döms också den som tar emot eller inhyser en person som kommit till ett land under de förhållanden som anges i första stycket, om det sker med användande av sådant otillbörligt medel och i sånt syfte som anges där.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte fyllt arton år skall dömas för människohandel för sexuella ändamål även om inte olaga tvång, vilseledande, eller något annat otillbörligt medel använts.

Är ett brott som avses i första – tredje styckena att anse som mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.⁷⁸

Före den nya straffbestämmelsen fanns som sagt ingen bestämmelse angående människohandel för sexuella ändamål. Sådana förfaranden bedömdes istället som bland annat koppleri, människorov eller olaga frihetsberövande. Sexualbrott såsom våldtäkt, sexuellt utnyttjande och sexuellt tvång kan också komma ifråga i dessa fall, men även bestämmelser som till exempel människorov och misshandel kan vara aktuella.⁷⁹

Den nya regleringen gällde från början endast gränsöverskridande människohandel för sexuella ändamål, men ändrades den 1 juli 2004 till att även gälla handel med människor inom Sverige och omfattar också

⁷⁷ A.a. s. 157.

⁷⁸ Prop. 2001/02:124, s. 4f.

⁷⁹ SOU 2002:69, s. 160f och SOU 2001:14, s. 453.

människohandel för tvångsarbete, organ krigstjänst med mera.⁸⁰ Dagens reglering omfattar inte bara de som med otillbörliga medel förmår någon att bege sig, eller låta sig transporteras till annat land i syfte att utnyttja denna person, utan även de som tar emot, transporterar eller inhyser personen. Med ”otillbörligt medel” menas att handlaren utnyttjar att offret befinner sig i en ömtålig situation att denne inte har något annat val än att underkasta sig handlarens vilja.⁸¹

3.4.1.1.1 HD mål nr B 3863-04

Högsta domstolen avgjorde, i oktober 2004, ett mål angående koppleribrott. Fråga var huruvida koppleribrottet var att betrakta som grovt eller som av normalgraden. Två män dömdes av Stockholms tingsrätt för grovt koppleri till 2 år och 6 månaders fängelse respektive till 2 års fängelse. Samtidigt dömdes den ene mannens sambo, också hon, för grovt koppleri till 1 års fängelse. Vidare dömdes ytterliggare två män för medhjälp till koppleri till villkorlig dom och dagsböter. Fem andra personer dömdes också för bland annat brott mot sexköpslagen.

Männen (huvudmännen) som dömdes för grovt koppleri hade transporterat sex ungerska kvinnor till Sverige så att de skulle kunna prostituera sig. Kvinnorna försågs med bostad och kunder till vilka de kördes och där de sedan också hämtades upp av männen. Kvinnorna var i Sverige periodvis, cirka en och en halv vecka i taget, vid två tillfällen. Högst tre kvinnor var i Sverige samtidigt. Kvinnorna tog i genomsnitt emot 1-2 kunder per dag.

Tingsrätten bedömde koppleribrottet som grovt med motiveringen att verksamheten ingått som ett led i en organiserad verksamhet och att den bedrivits i större omfattning, där sex kvinnor varit inblandade, och dessutom pågick vid polisens ingripande. Tingsrätten konstaterar också att gärningen endast avsett en begränsad tid, men dömer alltså ändå för grovt koppleri.

En oenig hovrätt ansåg inte koppleribrottet som grovt utan ändrade tingsrättens dom till att nu gälla koppleribrott av normalgraden. Hovrätten ansåg att verksamheten inte bedrivits i större utsträckning eftersom den pågick under en begränsad period och kvinnorna deltog frivilligt. Hovrätten ansåg att koppleribrottet var allvarligt men bedömde det ändå inte som grovt. Hovrätten sänkte straffen för de två huvudmännen till 1 år och 10 månaders fängelse och till 1 år och 6 månaders fängelse. Två ledamöter var skiljaktiga och ville rubricera brottet som grovt.

Efter överklagande av riksåklagaren vad gäller brottsrubricering och påföljd för de två huvudmännen, meddelade Högsta domstolen prövningstillstånd. HD ansåg att verksamheten inte varit av större omfattning. Den hade också pågått under relativt kort tid och frekvensen av prostitutionskontakter hade

⁸⁰ http://www.ecpat.se/pages.asp?r_id=297 tillgängligt den 15 december 2004 kl. 14.00.

⁸¹ SOU 2002:69, s. 15 och 160f.

inte varit särskilt hög. Kvinnorna hade heller inte utnyttjats hänsynslöst eftersom de frivilligt och utan påtryckningar låtit sig transporteras till Sverige för att prostituera sig. Enligt HD gav heller inte utredningen stöd för sådan planering, organisation och yrkesmässighet att brottet ändå skulle bedömas som grovt. Det fanns heller inget som visade på att verksamheten skulle ha fortsatt även om polisen inte hade ingripit. HD kom alltså fram till att det inte fanns tillräckliga skäl till att bedöma koppleribrottet som grovt. HD godtog den ene mannens strafflängd men sänkte den andre mannens till 1 år och 2 månaders fängelse på grund av att han bara kunde dömas för en del av brottsligheten.

4 Gärningsmännen

4.1 Hur är handeln med kvinnor organiserad?

Handeln med kvinnor är organiserad av olika sorters nätverk, vissa små och andra stora. Nätverken består av olika handelskedjor med allt ifrån ett fåtal handlare till flera hundra personer där varje individ eller subgrupp har specifika uppgifter. Detta kan vara allt ifrån rekrytering och att ordna dokumentation i ursprungslandet till att vara hallick eller att ordna de ekonomiska detaljerna. Pålitliga mellanhänder i transitländerna utgör också ofta en del av de större nätverken.⁸²

4.2 Vad avses med organiserad brottslighet?

Det finns ett antal kriterier som definierar organiserad brottslighet. Alla EU-medlemsstater använder samma kriterier för att kunna göra gemensamma kartläggningar. Sammanlagt finns elva kriterier, varav fyra alltid *skall* föreligga och de resterande sju *kan* föreligga. För att kriminella grupper eller brott skall kunna klassas som organiserad brottslighet *måste* sammanlagt sex av de elva följande kriterierna föreligga där de fyra obligatoriska kriterierna, 1, 3, 5 och 11 måste finnas bland de sex.

1. **Samarbete mellan fler än två personer.**
2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en.
3. **Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och [potentiella] varaktighet).**
4. Någon form av disciplin och kontroll.
5. **Misstanke om allvarliga kriminella handlingar.**
6. Verksamhet på internationell nivå.
7. Användare av våld eller andra metoder för hot.
8. Användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer.
9. Deltagande i penningtvätt.
10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin.
11. **Strävan efter vinning och/eller makt.**⁸³

En övervägande del av alla kända kriminella nätverk och grupper uppfyller sju av de elva kriterierna, nämligen:

1. **Samarbete mellan fler än två personer.**
2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en.

⁸² Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved.

⁸³ Kriminalunderrättelsetjänsten (KUT), Rikskriminalpolisen (RKP): "Organiserad brottslighet i Sverige 2001", s. 12.

3. **Lång eller obegränsad utsträckning i tiden (kriteriet hänför sig till gruppens stabilitet och [potentiella] varaktighet).**
4. Någon form av disciplin och kontroll.
5. **Misstanke om allvarliga kriminella handlingar.**
6. Verksamhet på internationell nivå.
11. **Strävan efter vinning och/eller makt.**

Men ett antal grupper och nätverk kvalificerar sig även för de resterande fyra kriterierna och uppfyller således alla.

7. Användande av våld eller andra metoder för hot.
8. Användande av kommersiella eller affärsmässiga metoder.
9. Deltagande i penningtvätt.
10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin.⁸⁴

Utöver denna gemensamma definition för EU, har också FN utarbetat en definition som finns i Wienkonventionen mot transnationell organiserad brottslighet från år 2000. Ur konventionens artikel 2 a, går det att utläsa följande:

”Organized criminal group” shall mean a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit.”⁸⁵

I jämförelse med EU:s gemensamma definition kan man se klara likheter med de fyra obligatoriska kriterierna. Det som skiljer sig något är antalet personer som måste samarbeta för att en kriminell grupp *skall* föreligga. Enligt FN måste det vara tre eller fler personer som bildar ett nätverk, till skillnad mot EU:s krav på minst två personer. Enligt BRÅ:s rapport om organiserad brottslighet, faller rena organiserade våldsbrott och brott med politiska motiv utanför FN-konventionen.

Det finns även nationella svenska definitioner, även om man i Sverige oftast utgår från EU:s gemensamma definition. Som exempel kan nämnas Riksåklagarens allmänna råd om verksamheten vid de internationella åklagarkamrarna från år 2001. Organiserad och gränsöverskridande brottslighet avser flera personer som misstänks samverka i allvarlig brottslighet. Med gränsöverskridande brottslighet menas sådan brottslighet som kräver samarbete med utländska myndigheter eller som i övrigt gäller utredning i mer än ett land. Allvarlig brottslighet innefattar bland annat grova narkotikabrott, grovt tullbrott, penningtvätt, grov människosmuggling och människohandel.⁸⁶

⁸⁴ KUT, RKP a.a. s.13f.

⁸⁵ BRÅ a.a. s. 19.

⁸⁶ BRÅ a.a. s. 21.

En ökande skara människor verkar vara involverade i organiserad brottslighet. Enligt Europols rapport om organiserad brottslighet från 2002, finns idag cirka 3000 aktiva kriminella nätverk i EU och dessa har tillsammans ungefär 30 000 medlemmar.⁸⁷ En majoritet av de kriminella grupperna består av mellan tio och femton medlemmar.⁸⁸

De kriminella organisationerna samarbetar allt oftare internationellt med andra nätverk. Även sådana nätverk som tidigare varit självständiga, till exempel albanska, kinesiska och turkiska grupper, samarbetar nu med andra nätverk. Medlemmarna av grupperna har också oftast olika nationaliteter. Idag är blandade kriminella nätverk snarare en regel än undantag. De har ersatt etniskt homogena grupper som endast fokuserade på vissa typer av brottslighet. Organiserade kriminella inom EU är involverade i de flesta typer av brott, men speciellt drogtrafficking, illegal immigration, kvinnohandel, smuggling av olika handelsvaror och ekonomisk brottslighet.⁸⁹

4.3 Profilering av de enskilda gärningsmännen

De enskilda gärningsmännen som handlar med kvinnor ingår i en handelskedja som består av flera led. Det är dock en eller flera personer som är **ledare** för hela operationen och som organiserar handeln. Dessa personer är generellt lite äldre än till exempel de som rekryterar kvinnorna, de är mellan 20 och 55 år.⁹⁰ Varje led i handelskedjan representeras av en eller ett flertal personer som alla har specifika uppgifter att utföra. Den första länken i kedjan är **rekryteraren**. Han eller hon är den som tar första kontakten och även den som lockar kvinnan från ursprungslandet och vidare utomlands, antingen som prostituerad eller under förespeglning om att ett annat jobb väntar.⁹¹ Majoriteten av de rekryterande gärningsmännen som tar den första initiala kontakten med kvinnorna är yngre män mellan 20 och 25 år. De blir nära vän eller bekant med offret efter att ha försökt vinna kvinnans tillit under en längre tid.⁹² Ibland är det också rekryteraren som tar kvinnan till destinationslandet. Men i de flesta fall är det en annan person, **transportören**, även kallad **smugglaren**, som reser med kvinnan. Ibland reser hon till och med själv, hon har då fått pengar till resan av rekryteraren. Den sista personen i handelskedjan är **hallicken**, han eller hon är den som

⁸⁷ Europol: "2002 EU Organised Crime Report", under kap. Overall Patterns and General Trends.

⁸⁸ Europol: "2000 European Union Organised Crime Situation Report", under kap. Organised Crime Groups.

⁸⁹ Europol: (2002 Crime Report) under kap. Overall Patterns and General Trends.

⁹⁰ CSI: "International Trafficking in Women to the United States: A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime" s. 60.

⁹¹ Australian Institute of Criminology: "Organised crime involved in people smuggling and trafficking to Australia", 2001.

⁹² CSI a.a. s. 59.

tar hand om kvinnan vid framkomsten och tvingar henne sedan att sälja sex. Hallicken är också den person som värvar de män som köper de sexuella tjänsterna.⁹³ Inte heller sällan ingår också korrupta tjänstemän, dokumentförfalskare i handelskedjan men även de personer som tillåter handlarna och deras offer övernatta under resan till destinationslandet.⁹⁴

De enskilda gärningsmännen är oftast män men en ökande skara kvinnliga gärningsmän håller på att växa fram. Det är oftast före detta prostituerade som agerar som rekryterare. Dessa kvinnliga gärningsmän är vanligtvis väldigt övertygande eftersom de är just kvinnor, men de visar dessutom upp dyra smycken och lyxbilar. De unga och naiva kvinnorna lockas också av historierna om det underbara livet i väst.⁹⁵

4.4 Nätverken

Handelskedjorna bakom kvinnohandeln styrs genom olika typer av nätverk. Det finns dels mindre lokala inhemska nätverk men även stora internationella organisationer som samarbetar över gränserna. Det kan naturligtvis också finnas stora inhemska organisationer och även mindre nätverk med internationella anknytningar. De vanligaste nätverken är dock de mindre som har både inhemsk och internationell karaktär.⁹⁶ Att snabbt anamma nya affärsmöjligheter är ett kännetecken på organiserade kriminella nätverk. De expanderar snabbt sin verksamhet till nya områden så länge pengar kan tjänas.⁹⁷

De lokala nätverken är väl etablerade på den lokala kriminella marknaden. De driver egna bordeller och har kontakter med andra mindre kriminella gäng eller handlare som till exempel hallickar.

De internationella nätverken har ofta rekryterare med samma ursprung som många av kvinnorna. Det gör det lättare för dem att närma sig och skapa förtroende hos kvinnorna eftersom språksvårigheterna övervinns. Det är oftast också dessa män eller kvinnor som sköter transporten av kvinnorna. Några av de utländska grupperna har själva bildat lokala sammanslutningar för att kunna utöka sin verksamhet ytterligare.⁹⁸

⁹³ Australian Institute of Criminology Organised crime involved in people smuggling and trafficking to Australia. 7 juni 2001.

⁹⁴ Australian Institute of Criminology Organised crime involved in people smuggling and trafficking to Australia. 7 juni 2001; Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances.

⁹⁵ IOM a.a. s. 52f.

⁹⁶ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved; Moustgaard, Ulrikke: "Kroppe over grænser" ur: NIKK magasin 1/2002.

⁹⁷ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances Involved.

⁹⁸ A.a. under kap. Network and Alliances Involved.

4.4.1 De stora nätverken

De stora nätverken består av internationellt organiserade hierarkiska sammansättningar. De har politiska och ekonomiska kontakter i de viktiga och betydelsefulla ursprungsländerna, transitländerna och destinationsländerna. Kontakter som skaffar fram förfalskade dokument men även mutade tjänstemän gör resorna betydligt lättare.⁹⁹ De stora nätverken är de mest maffiosa till sin struktur och kontrollerar cirka 60 % av prostitutionen i Västeuropa. Den ryska och albanska maffian är två exempel på stora nätverk (se nedan) som upptäckt lönsamheten med trafficking. De flesta av de stora organisationerna har tidigare främst handlat med narkotika men har nu valt att också satsa på kvinnohandel.¹⁰⁰

Metoderna för att få in kvinnorna i Europa har oftast en laglig fasad med kontakter och tillgång till viktiga kanaler i destinationslandet, till exempel olika typer av förmedlingar (turistförmedling, artistförmedling). Ett välutvecklat nät av ”stop-over points” under transporten utgör en också en del av verksamheten.

Kvinnor har vittnat om hur de byttes fram och tillbaka mellan flera agenter upp till fem gånger innan de nådde destinationslandet.

Nätverken handlar med många kvinnor åt gången och inte sällan testas kvinnorna för HIV eller andra könssjukdomar under resan till destinationslandet. De kvinnor som inte är friska skickas tillbaka eller överges längs vägen.¹⁰¹

Dessa maffia-liknande verksamheter kan också vara mycket brutala i sitt sätt att göra affärer. Rapporter och ögonvittnen har berättat om rena koncentrationsläger i bland annat Polen, Albanien och Italien. Här har kvinnor från Östeuropa varit inspärrade bakom taggtråd, blivit våldtagna, svultna och till och med i vissa fall brännmärkta av maffian tills de antingen lyckats fly eller sålts vidare.¹⁰²

4.4.2 De mellanstora nätverken

De mellanstora nätverken har samma hierarkiska uppbyggnad och organisation som de stora nätverken. Skillnaden mellan de stora och mellanstora nätverken är förstås främst handelns omfattning, men även skillnader i själva verksamheten finns. Denna kategori av nätverk specialiserar sig på trafficking med kvinnor från ett bestämt land. De säljer inte kvinnorna vidare till andra grupper utan tar hand om allt själv, både rekrytering och transport. De behåller kvinnorna under egen kontroll och placerar ut dem på egna bordeller och klubbar.¹⁰³ De mellanstora nätverken

⁹⁹ Månsson, Backman a.a. s. 10; Moustgaard a.a.

¹⁰⁰ Moustgaard a.a.

¹⁰¹ Månsson, Backman a.a. s. 11.

¹⁰² Moustgaard a.a.

¹⁰³ Moustgaard a.a.; Månsson, Backman a.a. s. 11.

har en annan vinstfilosofi. Vinsten ligger främst i prostitutionsverksamheten och inte i transportledet.

Dessa organisationer håller ”sina” kvinnor under strikt bevakning och kontroll. Kvinnorna tvingas skriva på stora skuldförbindelser för resor men även för andra kostnader som till exempel hyra, mat och hygienartiklar. De krävs också på stora delar av sina prostitutionsinkomster för till exempel upplåtelse av lokalerna (barer, bordeller och klubbar).¹⁰⁴

4.4.3 De mindre nätverken

De små nätverken är som jag tidigare påpekat de mest dominerande. De kännetecknas av att de inte är toppstyrda, det finns alltså ingen högsta chef som drar i trådarna. Det är istället en mängd personer i olika länder som har kontakt och köper och säljer kvinnor av varandra. Det är ofta ”vanliga” människor som har sett lönsamheten för prostitution och trafficking. Det kan vara allt ifrån äkta par till frisörer och busschaufförer som ger sig in i denna verksamhet.¹⁰⁵

Det finns också grupper som består av släktingar på mellan tre och fem personer som tillsammans bildar ett litet nätverk. De köper in de tjänster de själva inte kan utföra. Andra släktingar slår sig ihop med andra släkter och bildar större men fortfarande relativt små nätverk.¹⁰⁶

Ett typiskt scenario kan utspela sig på följande sätt: en klubbägare behöver fler kvinnor till sin klubb. Han vill ha exotiska kvinnor och tar därför kontakt med några för honom kända personer från Thailand som kan fixa kvinnor. Kontaktpersonerna rekryterar kvinnorna och om det skulle behövas så arrangerar de även skenäktenskap med någon villig turist som kommer från samma land som klubbägaren, kontaktpersonerna kan också transportera kvinnorna ända till klubbägaren i destinationslandet om det krävs.¹⁰⁷

4.5 Kontrollen av kvinnorna

Det främsta syftet med trafficking för handlarna är självklart ekonomisk vinning. För att säkerställa detta måste handlarna skydda sin ”investering”. De måste därför se till att kvinnorna utför sina arbetsuppgifter på ett korrekt sätt och att de inte försöker rymma. Detta kräver att handlarna har full kontroll över sina kvinnor. Metoderna är många men de vanligaste medlen som används för kontroll är att försätta kvinnorna i enorma skulder, ta deras identifikations- och resedokument eller att använda olika typer av våld för

¹⁰⁴ Månsson, Backman a.a. s. 12.

¹⁰⁵ Moustgaard a.a.

¹⁰⁶ Östlund (*Kvinnohandel med drogkoppling*) s. 13.

¹⁰⁷ Månsson, Backman a.a. s. 12.

att skapa rädsla. Vad gäller skulderna så tvingas kvinnorna först och främst att betala tillbaka en överdrivet stor kostnad för transporten till destinationslandet. Transportören vill ha pengar både för utlägg och tjänster. Till denna kostnad läggs en ockerränta. Utöver detta tvingas kvinnan också stå för bland annat logi som i likhet med transportkostnaderna överdrivits rejält. Kvinnornas sammanlagda skuld är omöjlig att betala av och på så sätt är de fast i en ond cirkel, skulderna växer helt enkelt fortare än de kan betala.

Den andra metoden för kontroll, att ta kvinnornas dokument, gör kvinnorna hjälplösa. De har blivit av med sin identitet och därigenom nått en illegal status och kan därför inte fly genom att resa bort. Många av offren kommer från länder där polisen ses som en fiende istället för ett hjälpmedel. Kvinnorna vill därför inte gärna vända sig till polisen för hjälp.

Den tredje kontrollmetoden, användandet av våld, gör kvinnorna mycket rädda. De misshandlas och våldtas antingen som straff eller helt enkelt för att visa vad som händer om de inte lyder. Även hot mot kvinnornas familjer är vanliga, handlarna vet oftast vilka kvinnornas familjer är och det är också offren väl medvetna om. Offer som kommer från vissa kulturer kan förhållandevis enkelt kontrolleras på ett mer psykologiskt sätt, exempelvis kontrolleras västafrikanska kvinnor genom voodoo liknande ritualer.¹⁰⁸

Det är heller inte ovanligt att kvinnorna görs beroende av droger. De bjuds inledningsvis på drogerna men allteftersom de blir beroende och fast måste de betala. Det är inte alltid som kvinnorna måste låsas in, de är ändå fast och kommer tillbaka när de behöver mer droger.¹⁰⁹ På detta sättet är det relativt enkelt att kontrollera kvinnorna.

På det hela taget är alla sätt att kontrollera kvinnorna grymma och de tjänar endast till att kuva dem och att ta deras värdighet och självkänsla ifrån dem. Kvinnorna är särskilt utsatta då de varken kan förstå eller tala det främmande språket i destinationslandet. De har ingen att vända sig till eftersom de inte kan göra sig förstådda eller förstå och detta gör ju gärningsmännen än mer överlägsna och kvinnorna än mer hjälplösa och lätta att kontrollera.¹¹⁰

4.6 Olika kriminella nätverk

I Europols rapport om trafficking på Balkan finns en lista på ett antal EU-länder och vilka nätverk som är verksamma i respektive land. Informationen har hämtats ur rapporter från respektive EU-medlemsstat.¹¹¹

¹⁰⁸ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Control and Exploitation of Victims.

¹⁰⁹ Östlund (*Kvinnohandel med drogkoppling*) s. 13.

¹¹⁰ SOU 2001:14, s. 423.

¹¹¹ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Network and Alliances.

Medlemsstat:	Utländska kriminella nätverk:
Belgien	Albanska nätverk
Frankrike	Albanska, nigerianska och kamerunska nätverk
Finland	Ryska nätverk
Grekland	Östeuropeiska nätverk, speciellt albanska
Italien	Albanska och nigerianska nätverk
Spanien	Colombianska, nigerianska och albanska nätverk
Storbritannien	Albanska och kinesiska nätverk
Tyskland	Östeuropeiska och turkiska nätverk
Österrike	Östeuropeiska nätverk

4.6.1 Rysk organiserad brottslighet

Den ryska organiserade brottsligheten är traditionellt involverad i droghandel, penningtvätt, våldsbrott¹¹² och prostitution men har utökat sin verksamhet till att även gälla trafficking. Stora ryska nätverk skyddar och döljer kvinnohandeln, medan mindre kriminella personer har hand om rekrytering och logistik. Ryska brottslingar är ofta verksamma bakom legala fasader som till exempel resebyråer, modellförmedlingar och kontaktförmedlingar. Kvinnohandlarna identifierar sin offer via databaserna hos kontakt- och äktenskapsförmedlingar. Där hittar de kvinnor som söker ett bättre liv utomlands. En amerikansk organisation, MiraMed, uppger att ryska handlare till och med har satt upp montrar på olika institutioners och universitets arbetsmarknadsdagar, för att lättare kunna rekrytera nya kvinnor.

Den ryska organiserade verksamheten samarbetar med albanska, turkiska och fd. jugoslaviska kriminella grupper men även med kinesiska triader och den japanska Yakuzan. Tillsammans för de kvinnor till Västeuropa och Japan. IOM har rapporterat att den ryska organiserade brottsligheten kontrollerar delar av den europeiska prostitutionsmarknaden. Polen, Tyskland och Italien kan nämnas som exempel.

Enligt en minister på inrikesdepartementet i Bulgarien, handlar ryska kriminella med bland annat ryska, ukrainska, georgiska och tjeckiska kvinnor. De förs genom Bulgarien till Turkiet och Grekland men även till andra delar av Västeuropa, för en framtid inom prostitution. Det sägs också att ryska kvinnor förs till bordeller och klubbar i Hongkong och Macao i Kina.

Ett stort ryskt brottssyndikat, Mogilevich-organisationen, äger ett flertal nattklubbar i Prag, Riga och Kiev och har tvingat kvinnor att arbeta som

¹¹² Europol (2000 *Crime Report*) under kap. Organised Crime Groups.

prostituerade på dessa klubbar. Ett annat stort och mäktigt brottsyndikat, Izmailovskaya-syndikatet, är under utredning och misstänks för trafficking av kvinnor och barn men även för droghandel och otillåten cigarettillverkning. En litauisk parlamentsledamot har rapporterat att rysk organiserad brottslighet också är involverad i kvinnohandel i Litauen.

Rysk organiserad brottslighet kontrollerar också prostitutionsmarknader i hela Israel. Det finns uppskattningsvis nio eller tio kriminella grupper i Israel. Områden har delats upp mellan de kriminella ledarna. Det har blivit en hel industri med rekrytering, transport och distribuering av kvinnorna till bordellerna.¹¹³

Den ryska organiserade brottsligheten är också involverad i kvinnohandel till Kanada. Under 1991 blev elva kvinnor från Balkan utsatta för kvinnohandel då de föll offer för en rysk trafficking-grupp. De hade rest till Kanada i tron att de skulle jobba som modeller. När de kom fram blev de fråntagna sina flygbiljetter, pass och pengar, dessa skulle enligt handlarna förvaras på ett säkert ställe. Kvinnorna hölls instängda och handlarna pressade dem till att arbeta som prostituerade. De förmåddes också att lämna över de pengar de tjänat. Kvinnorna tvingades att lyda genom hot av våld och till och med dödshot som riktades mot deras nära och kära i hemlandet. Ryska brottsyndikat har också varit inblandade i utpressning mot kvinnor som har velat vittna om vad de blivit utsatta för.¹¹⁴

4.6.2 Albansk organiserad brottslighet

Albansk organiserad brottslighet bygger på en homogen och hierarkisk struktur ofta med familjeanknytningar. Albanska kriminella organisationer har snabbt växt och expanderat sin verksamhet från bland annat droghandel och våldsbrott till att också inkludera kvinnohandel. De är kända för att använda mycket våld i sin verksamhet.¹¹⁵ De nya förgreningarna som uppstått och är engagerade i sexhandeln bedriver sin verksamhet i norra Italien. Mindre albanska kriminella nätverk ger sig på föräldralösa och unga kvinnor från stora familjer i Albanien. De luras utomlands med lovord om giftermål och/eller jobb som till exempel servitris. De albanska kriminella utnyttjar brutna familjer och även den förvirring som finns i flyktinglägren i Albanien grannländer. Här hittas en del av offren till handeln. De unga kvinnorna förs med båt till södra Italien och därefter vidare med taxi, tåg eller mindre lastbilar till den norra delen, speciellt Turin och Milano. Det amerikanska konsulatet i Milano rapporterar att grövre våld och till och med tortyr används för att hålla kvinnorna i schack. Flickor och kvinnor som inte samarbetar har mördats. En italiensk åklagare som arbetar med utredningar om olika maffior, instämmer med det amerikanska konsulatet om de albanska nätverkens ökade våldsbänagenhet. Han berättar också om hur

¹¹³ CSI a.a. s. 58.

¹¹⁴ A.a. s. 57ff.

¹¹⁵ Europol (2000 *Crime Report*) under kap. Organised Crime Groups.

albanska kvinnor tatuerats med brottsyndikatets symbol. I andra fall har offren bränts som en del av bestraffningen.

Det har rapporterats av italienska myndigheter att albanska och italienska kriminella nätverk samarbetar både vad gäller narkotikahandel och trafficking till Italien. Väl i Italien är det de albanska grupperna som säljer kvinnorna vidare till prostitution. För att underlätta handeln är nätverken, som jag tidigare beskrivit, indelade i specifika grupper där varje grupp har en egen uppgift.¹¹⁶ Maffiagrupper utnyttjar Italiens geografiska närhet till sydöstra Europa, för att gå ihop med andra brottsliga nätverk på Balkan.¹¹⁷

Vissa experter hävdar att de albanska nätverken också rekryterar sina offer direkt i belgiska flyktingcentra. Albansk organiserad brottslighet håller på att ta kontroll över prostitutionsmarknaderna i Belgien, framförallt i Antwerpen och Bryssel. Kvinnor som transporterats till Belgien av andra kriminella nätverk, stjåls från dem av de albanska grupperna.¹¹⁸

Det är inte bara i Italien och Belgien som albansk brottslighet har utökat sin verksamhet, de har också expanderat till Tyskland, Schweiz, Storbritannien och Skandinavien. På senare år har också den albanska brottsligheten nått USA och där börjat samarbeta med Gambino-, Genovese- och Luchese-familjerna.¹¹⁹ Den albanska organiserade brottsligheten tros också arbeta som den turkiska maffians underleverantörer.¹²⁰ Albanerna samarbetar också med andra europeiska kriminella grupper såsom rumänska, ungerska, litauiska och polska nätverk.¹²¹

4.6.3 Polsk organiserad verksamhet

Trafficking har blivit en effektiv och grym affärsverksamhet också i Polen. Landet har mer och mer utvecklats till ett destinationsland. Polen är också ett transitland för kvinnor som transporteras från till exempel Bulgarien, Rumänien och Balkanländerna¹²² till bland annat Österrike, Belgien och Italien.¹²³ Polsk organiserad brottslighet rekryterar, transporterar och levererar kvinnor från dessa länder till andra kriminella nätverk i destinationsländerna. De tjänar upp till 30 000 dollar per kvinna vid försäljning till vietnamesiska, ukrainska, armeniska eller turkiska gäng som prostitutionsmarknaderna i Västeuropa. De nya ägarna konfiskerar kvinnornas resedokument och använder våld och droger för att tvinga dem

¹¹⁶ CSI a.a. s. 60f.

¹¹⁷ Agrafiotis, Demitris: "FBI Weighs in on Balkan Organised Crime", ur: Southeast European Times in Athens -21/11/03.

¹¹⁸ CSI a.a. s. 60f.

¹¹⁹ Agrafiotis a.a.

¹²⁰ CSI a.a. s. 60f.

¹²¹ Europol (2000 Crime Report) under kap. Trafficking in Human Beings is a Major Problem for Most Member States.

¹²² CSI a.a. s. 59f.

¹²³ Europol (Crime Assessment) under kap. Appendix 2: Source Countries of THB Victims.

till prostitution. Kvinnorna lever mer eller mindre som fångar på bordellerna och är en typisk dag tvungna att ta emot mellan tio och tjugo män.

De blir allt vanligare med kvinnor som drogas och kidnappas på till exempel pubar och discon. I Spanien arbetar, enligt den amerikanska ambassaden i Madrid, polska och tjeckiska kriminella grupper bakom en fasad av legala affärsrörelser. De rekryterar kvinnor och levererar dem till nya handlare, men är inte själva involverade i den lokala prostitutionen. De använder hot om arrestering och deportation för att kontrollera kvinnorna.

Liksom de vietnamesiska, ukrainska, armeniska och turkiska nätverken ovan, tar också de polska gängen kvinnornas pass och resedokument vid framkomsten till Polen. För att få tillbaka sina pass och för att kunna betala tillbaka skulder till handlarna tvingas de in i prostitution. De kvinnor som motsätter sig en tillvaro i prostitution, våldtas, misshandlas och får begränsat med mat och vatten tills de lyder. Ibland har kvinnor också blivit dödade om de inte lytt de polska gärningsmännens krav.

Många av de polska kriminella organisationerna, består av mindre men ändå väl organiserade grupper. Varje grupp består av ungefär fem till sex personer som har kriminella kontakter. I vissa fall arbetar de små nätverken sida vid sida med större brottsyndikat. Vanligtvis har handlarna både i ursprungs- och destinationsländerna kontakter med de större nätverken som dessutom ger skydd åt handlarna och bordellerna.¹²⁴

4.6.4 Ukrainsk organiserad brottslighet

Ukrainsk organiserad brottslighet är till mycket stor del involverad i handel med kvinnor. Brottsyndikaten mutar ukrainska immigrationstjänstemän för att de ska ”titta åt andra hållet”, eller för att de ska underlätta den olagliga transporten av kvinnor som saknar eller besitter felaktiga resedokument. Ukrainska nätverk sägs kontrollera prostitutionsmarknaderna i Ungern och Österrike.

¹²⁴ CSI a.a. s. 59f.

5 Transport och transportleder

5.1 Transporten av kvinnorna

Transporten av kvinnorna från ursprungslandet till destinationslandet, kan ske på olika sätt. Kvinnorna transporteras oftast i grupper. Ibland reser de med legala färdmedel och ibland med illegala färdmedel, ofta alterneras dessa under transportens gång för att minimera upptäckt.¹²⁵ Vid längre transportsträckor används i allmänhet flyg, buss eller båt. De transportföretag som används är ofta stora och tar många passagerare. Företagen är inte så noga med kontroller utan låter i princip vem som helst resa, bara personen har en giltig biljett. Transportföretagen tar inte ansvar för att resenärerna har giltig dokumentation, såsom pass och visum, utan räknar med att myndigheterna tar hand om detta. Det är främst lönsamhet och vinst som driver företagen och därför brister de i kontrollen av passagerarnas dokumentation.¹²⁶

De transportleder som används av kvinnohandlarna är många och ändras kontinuerligt för att handlarna ska ligga ett steg före och inte riskera gripas av polis eller annan myndighet. Det finns dock ett par kända router som är vanliga transportvägar för handlarna. Routerna skiljer sig självklart beroende på vilka ursprungsländerna och destinationsländerna är.¹²⁷ Se karta över Balkan under bilaga B för att underlätta läsningen.

5.1.1 Kända transportleder

Här presenteras några kända router som Europol redogör för i sin rapport om trafficking:

Baltiska routen (Baltic Route): går från Ryssland och de Baltiska staterna, över land och sedan till kusten, vidare med färja till de Skandinaviska länderna. Routen går också över land direkt till Finland och till norra Sverige.

Norra routen (Northern Route): går från Östeuropa, via Polen, Ungern, Tjeckien först till Tyskland och sen till Skandinavien. Denna route används också som sista etapp för de personer som kommer med flyg från Fjärran Östern, Afrika och Sydamerika.

Centrala routen (Central Route): från de centrala länderna i Europa används de många motorvägarna och bussbolag för att komma in i Österrike och norra Italien. Från Balkan (inklusive Moldova och Bulgarien) och in i

¹²⁵ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 9.

¹²⁶ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Into the EU.

¹²⁷ IOM a.a. s. 34ff.

EU till Italien och Grekland. Mindre båtar används för att komma över Adriatiska havet och därigenom nå både Italien och över obebakade gränser in till Grekland. Denna transportled används främst av albanska gäng eller ligor.

Södra routen (Southern Route): går från Västafrika genom Algeriet och Marocko, över Gibraltar Sund med båt sedan inledningsvis till Portugal och Spanien. Denna route används också som sista etapp för personer som transporteras med flyg från Fjärran Östern, Afrika och Sydamerika.¹²⁸

IOM har liksom Europol redogjort, dock än mer detaljerat, för några välkända router från och genom Balkan och dess grannländer:

Från Ukraina: ukrainska kvinnor tas oftast till före detta Jugoslavien (Belgrad) via Ungern och sedan till Bosnien och Hercegovina. Vanligtvis korsas gränsen vid Bijeljina och Zvornik. För att nå Kosovo, används vanliga router som till exempel:

- Ungern – Belgrad – Kosovo,
- Rumänien – Bulgarien – Makedonien – Kosovo och
- Moldova – Rumänien – Bulgarien – Makedonien – Kosovo.

För att nå Albanien från Serbien/Montenegro används routen över sjön Shkodra mest frekvent.¹²⁹

Från Rumänien: gränsen till Serbien korsas direkt, ofta sker det vid Timișoara. Sedan går resan vidare till Bosnien och Hercegovina eller till Kosovo. Det är ett stort antal rumänska kvinnor som också förts till Albanien över sjön Shkodra, medan andra förts genom Bulgarien till Makedonien och sedan vidare till Albanien via sjön Ohrid.¹³⁰

Från Moldova: moldaviska kvinnor förs vanligtvis via Rumänien och därefter används ofta samma route som används för rumänska kvinnor. Även här har majoriteten av kvinnorna, sedan de kommit till Serbien, förts över gränsen till Albanien nära sjön Shkodra. De flesta resorna sker med båt, men vandringsleder i bergen har också använts. Några kvinnor har också liksom de rumänska kvinnorna rest till Albanien via Bulgarien och Makedonien. Vid sidan av dessa router blir även transporter via Rumänien och Ungern allt vanligare.¹³¹

Från Bulgarien: dessa kvinnor förs, liksom moldaviska kvinnor genom Makedonien och vidare till Albanien över sjön Ohrid eller till norra delen av Kosovo.¹³²

¹²⁸ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Into the EU.

¹²⁹ IOM a.a. s. 34.

¹³⁰ A.a. s. 35.

¹³¹ A.a. s. 35.

¹³² A.a. s. 35.

Från Kosovo: primärt går resan genom Makedonien till Albanien via sjön Ohrid eller till Grekland landvägen, eller direkt till Albanien och sedan över Adriatiska havet och slutligen till Italien.¹³³

Från Bosnien och Hercegovina: går routen söderut via Montenegro till Albanien över sjön Shkodra på gränsen mellan Montenegro och Albanien, sedan vidare till Italien från antingen Vlorë eller Durrës. Alternativt går routen från Bosnien och Hercegovina åt nordväst till Kroatien och Slovenien sedan över land till Italien.¹³⁴

Albanien är det viktigaste transitlandet från Balken till Italien på grund av hamnstäderna Vlorë och Durrës. De ”gröna gränserna” och sjöarna längs de albanska, montenegriska och makedonska gränserna är också viktiga transitvägar för trafficking. Det är hela 93% av de kvinnor som hjälpts av IOM och ICMC i Albanien, som har identifierat Shkodra-vägen (leder från före detta Jugoslavien till Albanien) som den väg de rest med kvinnohandlarna. Vägen över Adriatiska havet är den mest betydelsefulla trafficking-routen från Balkan till Italien. Landvägen genom Kroatien och Slovenien och även med båt från Kroatien, före detta Jugoslavien och Montenegro är också viktiga transportleder. Många av de utsatta kvinnorna har berättat att de först trott att de skulle till ett EU-land men många av dem blev kvar på Balkan på grund av lönsamma säljmarknader.¹³⁵

5.1.2 Transportleder inom EU

Transportlederna som beskrivs ovan gäller främst routerna i området runt och på Balkan. Men det finns också transportvägar som leder vidare från bland annat Balkan in i EU och det finns dessutom router inom EU. Det är nödvändigtvis inte det slutliga destinationslandet i EU som kvinnorna först transporteras till.¹³⁶ Många EU-länder är alltså bara ett i raden av transitländer. Dessa transitländer inom EU kallas inre transitländer (internal transit countries). Det finns också två andra kategorier av transitländer, angränsande transitländer (bordering transit countries) och avlägsna transitländer (distant transit countries).¹³⁷ Kapitlet 5.1.3 nedan beskriver dessa olika typer av transitländer. Till följd av Schengen-samarbetet har EU blivit mer öppet och detta främjar transport inom EU än mer.¹³⁸

Belgien och **Frankrike** rapporterar båda att östeuropeiska kvinnor har kommit till EU via Italien. Afrikanska kvinnor har kommit till EU via Spanien.

¹³³ A.a. s. 36.

¹³⁴ A.a. s. 36.

¹³⁵ A.a. s. 36f.

¹³⁶ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Routes and Means of Transportation.

¹³⁷ A.a. under kap. Distant, Bordering, Internal Transit Countries.

¹³⁸ A.a. under kap. Within the EU.

Italien tar emot kvinnor som anländer med buss via Österrike och de som kommer med båt från Grekland. Andra kvinnor från Afrika och Asien, har kommit till EU och Italien via Spanien. Nigerianska kvinnor som ska till Italien flygs först till Storbritannien för att söka asyl.

Luxemburg rapporterar att kvinnor reser dagligen från Bryssel i Belgien för att arbeta.

Spanien har fått ta emot sydafrikanska kvinnor som kommit till EU via Nederländerna och Tyskland. Även kinesiska kvinnor har kommit till Spanien via Frankrike.

Storbritannien tar emot många av sina immigranter via kanalerna (tunnlar och färjor). Många har rest via Frankrike, andra har kommit från Belgien och Nederländerna.¹³⁹

5.1.3 Transitländer

Ett idealt transitland för kvinnohandlarna är ett land som är lätt att resa in i och lätt att resa ut ur, men även att det går att resa snabbt och lätt tvärs över landet är av betydelse. Gränskontrollernas och transportförutsättningarnas kvalitet är viktiga när kvinnohandlarna avgör om ett visst land passar som transitland. Som jag tidigare nämnt finns tre olika typer av transitländer, inre transitländer, angränsande transitländer och avlägsna transitländer.

5.1.3.1 Inre transitländer

Inre transitländer är som jag tidigare beskrivit, de EU-länder som ett offer för kvinnohandel först tas till, eller endast reser igenom på väg till slutdestinationen.

5.1.3.2 Angränsande transitländer

De angränsande transitländerna är de länder som faktiskt delar gräns med ett EU-land. Närheten till EU har skapat en närmare relation till hela EU eller i vart fall till den medlemsstat som transitlandet delar gräns med.¹⁴⁰ Transitländerna är det sista steget i transporten av kvinnorna in till EU. De länder som har identifierats som angränsande transitländer är de åtta länder som för närvarande ansöker om EU-medlemskap,¹⁴¹ följaktligen en större del av Östeuropa. Det måste dock också nämnas att det inte är sällan som de angränsande transitländerna i själva verket även är ursprungsländer.

Det är inte bara denna typen av transitländer som kvinnorna transporteras genom. De kvinnor som kommer från andra delar av världen, till exempel

¹³⁹ A.a. under kap. Within the EU.

¹⁴⁰ A.a. under kap. Transit Countries: Facilitating Factors.

¹⁴¹ De är numera också EU-medlemmar.

från Afrika, anländer direkt till EU med flyg. De som exempelvis ska till Portugal eller Spanien reser inte genom denna typen av transitländer överhuvudtaget. De angränsande transitländerna har vissa typiska kännetecken som gynnar handeln med kvinnor. Dessa egenskaper är även tillämpliga på andra transitländer och innebär att landet har:

- omfattande gränser men med gles befolkning.
- brist på tydlig avgränsning av gränserna skapar så kallade ”blind spots”.
- många olika gränskontrollmyndigheter och dessutom dåliga sådana.
- många myndigheter med inställningen att kvinnohandeln inte är deras problem eftersom de inte är destinationslandet.
- lågavlönade statliga tjänstemän som är mottagliga för korruption.
- ineffektiv arbetskraft som endast har grundläggande utbildning. Personalen har dessutom liten eller ingen erfarenhet av identifikation eller resedokument.
- otillräcklig kommunikation mellan olika myndigheter och otillräcklig kommunikation även mellan de olika gränskontrollerna.
- undermålig visumlagstiftning.¹⁴²

5.1.3.3 Avlägsna transitländer

De avlägsna transitländerna ligger i omedelbar närhet till ursprungsländerna. De har också ofta liknande om inte samma egenskaper som ursprungsländerna. De kan till och med själva vara ett ursprungsland. Länderna är underutvecklade och har utbredd fattigdom. De avlägsna transitländerna väljs inte alltid som just ett transitland utan är helt enkelt den närmsta och bästa vägen till routen som leder till destinationslandet.

Ett avlägset transitland kan dock även väljas av andra anledningar. En sådan anledning kan vara om ett avlägset transitland har en speciell relation till destinationslandet eller regionen, såsom en handelsrelation eller kolonial historia. Som exempel kan Nigeria, som har varit en koloni till Storbritannien, nämnas. Nigeria fungerar som ett transitland för de västafrikaner som vill resa till Storbritannien. Dessa länders underutvecklade och problemfyllda karaktär kan tillsammans med det stora geografiska avståndet från destinationslandet skapa dålig gränskontroll om myndigheterna inte är medvetna om problemet eller har inställningen att det inte är deras problem eftersom de ändå inte är destinationslandet.¹⁴³

5.1.4 Gränskontrollerna

Gränskontrollerna i ursprungsländerna och transitländerna utgör ett stort problem, det är alldeles för lätt att ta sig genom de stora gränsövergångarna såsom flygplatser och motorvägar. De sekundära transportvägarna som ofta

¹⁴² Europol (*Crime Assessment*) under kap. Bordering Transit Countries.

¹⁴³ A.a. under kap. Distant Transit Countries.

leder över bergspass används sällan eftersom de helt enkelt inte behövs. Skulle gränskontrollerna någon gång förbättras och skärpas finns dessa alternativa transportleder klara att använda och följaktligen skulle gränserna fortfarande vara relativt enkla att ta sig igenom. De stora kustgränserna i bland annat södra Europa utgör också ett hot, speciellt om de ligger nära ett ursprungsland. Adriatiska havet används mycket flitigt av resande från Albanien som ska till Italien. Gibraltar sund används av Nordafrikaner som reser till Spanien. Tillgängligheten av båtar och sjömannakunskaper främjar dessa resor.

Kostnaderna för att förbättra gränskontrollerna är höga och prioriteras inte av fattiga länder eftersom andra problemområden anses viktigare och rangordnas högre. Detta gör det svårt att se när någon snar förbättring kan komma att ske.¹⁴⁴

5.1.5 Falsk dokumentation och falskt visum

De flesta kvinnor som blivit utsatta för kvinnohandel reser med förfalskade papper såsom visum och pass. Användandet av dessa papper främjar handeln med kvinnor, det är nämligen relativt enkelt att med falsk dokumentation ta sig in i ett land. De viktigaste pappren att förfalska är visum och/eller personliga dokument såsom vigselbevis, jobberbjudande eller bevis om studier utomlands, eftersom det är dessa som behövs vid en inresa till ett EU-land. Förfalskning av de personliga dokumenten är relativt enkelt att utföra, särskilt i ljuset av de dåliga kontrollerna av dokumenten vid gränserna. Visum är betydligt svårare att förfalska men det har visat sig att inte innebära några större problem eftersom visum inte är nödvändigt särskilt ofta för inresan, det räcker vanligtvis med de personliga dokumenten. Enligt Europol bör man uppmärksamma problemet med att vissa EU-länders ambassader i några ursprungsländer utfärdar visum på felaktiga grunder. Säkerheten på ambassaderna bör också ses över så man kan förhindra att blanka visum stjäls och sedan lätt förfalskas. Ett tredje viktigt dokument som möjliggör resor inom EU är ett Schengen-visum. De är antingen förfalskade, stulna eller utfärdade på felaktiga grunder men är ett effektivt sätt att underlätta resor inom EU.

Gärningsmännen har genom erfarenhet insett att det primära falska dokumentet ofta behöver ett andra förfalskat dokument, till exempel ett körkort, som visar samma identitet som det första. Detta ger en viss säkerhet om gränskontrollanten skulle ifrågasätta det primära dokumentet, till exempel passet.

De flesta kvinnor som fallit offer för trafficking blir oftast fråntagna sina papper av gärningsmännen som ett steg i att göra henne än mer hjälplös och för att få mer kontroll över henne. Gärningsmännen har sedan möjligheten att använda den förra kvinnans dokument till en annan kvinna. Det

¹⁴⁴ A.a. under kap. Border Controls.

förfalskas antingen eller används på nytt av en annan kvinna som liknar den rätta ägaren av passet. Att passen förfalskas eller att ett pass används av flera olika personer gör att det är svårt att ta reda på hur många och vem som egentligen blivit utsatt för handel. I många destinationsländer finns det ett flertal kvinnor med samma identitet. Ett annat problem som kommer av detta är svårigheten vid identifieringen för gränskontrollanterna. Vita européer har ibland svårt att särskilja svarta till exempel afrikaner men även kineser som använder japanska eller koreanska pass. Dessa problem är såklart gärningsmännen väl medvetna om och detta gör att de relativt enkelt kan förflytta sina offer.¹⁴⁵

¹⁴⁵ A.a. under kap. Irregular Documentation.

6 Albanien och Kosovo som typexempel

Under detta kapitel kommer jag att närmare gå igenom ett ursprungsland och ett destinationsland. Eftersom jag mest fokuserat detta arbete på kvinnohandel till och från Balkan är det självklart att exemplen ska komma därifrån. Albanien kommer att representera ursprungsländerna och Kosovo destinationsländerna. Jag valde dessa först och främst för att de är tydliga och bra exempel på ursprungsländer och destinationsländer, men även för att jag tycker de är intressanta i övrigt.

6.1 Albanien - ett ursprungsland

¹⁴⁶Efter kommunismens fall på 1990-talet och de problem som därefter följde, har Albanien mer och mer tagit del i handeln med kvinnor och barn. Albanien har blivit ett stort ursprungs- och transitland men är inte ett speciellt stort destinationsland.

Prostitution i Albanien är en olaglig och därför dold verksamhet. Den drivs vanligen från motell, privata förmedlingar, hotell och barer. Hallickar och beskyddare är oftast involverade i stora nätverk och är de som har hand om kvinnorna.

Under de senaste tio åren har ungefär 100 000 albanska kvinnor och flickor utsatts för trafficking till länder i Västeuropa och Balkan. Många av dem har blivit lurade in i prostitution genom falska löften om giftermål och jobb men även genom tvång eller kidnappning. Den typiska albanska kvinnan som blivit utsatt för handel är en ung och ogift kvinna som tas till Italien av en närstående. Det är ofta en fästman, som antingen gett löfte om att gifta sig med kvinnan eller lovat henne ett arbete, som övertalar kvinnan att åka. Kvinnorna är vanligtvis mellan 15 och 35 år, detta är ett par år yngre än genomsnittet av kvinnor från andra länder. Anledningen till detta kan vara att albanska kvinnor traditionellt gifter sig vid en yngre ålder. Kvinnorna kommer från hela Albanien, men på senare tid har det skett en ökning av kvinnor från landsbygden. Detta beror till stor del av att kvinnorna från städerna är mer välinformerade om trafficking. Fattigdomens och arbetslöshetens utbredning har resulterat i att fler människor lockas att emigrera. De unga människors migration från byarna till större städer men också utomlands, har influerat de unga albanska kvinnorna att göra likadant eftersom det finns färre och färre män att gifta sig med. De unga kvinnornas strävanden efter ett bättre och mer självständigt liv tillsammans med bristen på unga män, gör kvinnorna mer utsatta och de faller lättare offer för

¹⁴⁶ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 125f.

handlarna. I vissa familjer emigrerar männen till Italien och Grekland för att arbeta, detta gör den kvarvarande familjen mer utsatt för kidnappningsförsök.

Relationerna mellan könen bygger på starka patriarkaliska traditioner och även på olika versioner av Kanun. Kanun som är en urgammal lag och som har sitt fäste främst i norra Albanien, ger eftertryck åt starka familjeband, ära, hämnd och mäns kontroll över kvinnor och barn. Kanun legitimerar dock inte handel eller utnyttjande av kvinnor. Det har förekommit fall där familjer har dödat kvinnohandlare som hämnd för att de lurat eller tvingat in en familjemedlem i prostitution. Enligt polisen har detta lett till en minskning av handeln med albanska kvinnor och således en ökning av handeln med utländska kvinnor. Som jag tidigare nämnt är många albanska flickor och deras familjer så rädda för att de ska kidnappas, att de stannar hemma från skolan. Föräldrarna kan inte garantera flickornas säkerhet till och från skolan och är inte villiga att ta några risker utan väljer då att låta dem stanna hemma. I vissa områden är det cirka 90% av flickorna som inte får någon högstadieutbildning till följd av detta.

De kvinnor som hamnar i Italien, arbetar mest som gatuprostituerade. Att arbeta på gatorna innebär en stor risk eftersom det är en oförutsägbar omgivning med mycket våld. De albanska kvinnor som inte kommer till Italien, transporteras till andra västeuropeiska länder såsom Frankrike, Belgien, Tyskland, Holland, Schweiz och Storbritannien men även till Grekland och Spanien.¹⁴⁷ Polisen rapporterar också om att de albanska kvinnorna förs allt längre bort från hemlandet för att undvika repressalier och hämndaktioner av kvinnornas familjer.¹⁴⁸

6.1.1 Albanien som transitland

Albanien är inte bara ett stort ursprungsland utan också ett transitland. Många kvinnor från Central- och Östeuropa transporteras via Albanien och vidare till ett destinationsland. Kvinnorna kommer främst från Moldova, Rumänien, Ukraina, Ryssland och Bulgarien. De största transportlederna in till Albanien följer drog- och vapensmugglingslederna, genom Rumänien, Serbien och antingen Montenegro eller Makedonien varifrån kvinnorna tas till Västeuropa eller Grekland. Shkodra och Korca är två viktiga städer där kvinnorna säljs och köps och sedan skickas via hamnstäderna Durres och Vlora till Italien. Liknade städer där kvinnorna säljs och köps är Berat, Elbasan, Fier och Tirana. Enligt albansk polis delas kvinnorna upp i olika grupper beroende på hur attraktiva de är. De mest attraktiva säljs till Italien, de mindre attraktiva säljs för att arbeta i Albanien och de minst attraktiva överges oftast. Den sistnämnda gruppen plockas ofta upp sedan de dumpats,

¹⁴⁷ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Appendix 2: Source Countries of THB Victims.

¹⁴⁸ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. 126.

av antingen polisen och arresteras då, eller av mindre lokala nätverk som tvingar dem till prostitution i Albanien.

Enligt regeringens statistik, sändes 437 kvinnor hem till Albanien under 2000 och 2001. 40 % av dessa vittnade om att de tvingats in i prostitution. Under år 2000 var det 125 kvinnor som fick hjälp och senare skickades hem av IOM/ICMC. 13 % av offren var under 18 år. Över 60 % av kvinnorna kom från Moldova och cirka 30 % kom från Rumänien.¹⁴⁹

6.1.2 Albanska kvinnors skydds nät

Fram tills nyligen fanns ingen hjälp, stöd eller skydd för albanska kvinnor. Det stöd som internationella organisationer erbjöd riktade sig bara till kvinnor från andra länder. De albanska kvinnor som skickades hem, fick ingen hjälp. Men nu tar Vlora Women's Hearth, en lokal fristående organisation, även emot albanska kvinnor. Risken att kvinnorna fastnar i klorna på en ny kvinnohandlare är större om de inte får omedelbart stöd och skydd. IOM ska också ha öppnat en tillflyktsort i Tirana för albanska offer i februari 2002. De kommer också ge längre tid för rehabilitering för att kvinnorna lättare ska kunna integreras i samhället. IOM vill höja kapaciteten hos lokala organisationer för att kunna starta ett nätverk för kvinnor i trafficking. Tanken är att samarbete mellan polis, lokala och internationella organisationer ska underlätta arbetet med offren.

Albanska kvinnor kommer att sändas till det nya centret i Tirana och utländska kvinnor kommer liksom tidigare att skickas till det äldre IOM/ICMC-centret. Majoriteten som kommer till dessa centra är kvinnor som ansetts vara illegala immigranter i Italien och därför skickats hem. Dessa kvinnor erbjuds terapi, yrkesmässig träning och hjälp att hitta arbete. De flesta återvänder till sina familjer. Kvinnorna återvänder alltså till den miljö där de redan en gång fallit offer för trafficking. De värvas ofta på nytt av samma nätverk som tidigare eller så fryses de ut av familjen och väljer därför att återgå till ett liv som prostituerad antingen i Albanien eller utomlands.¹⁵⁰

6.1.3 Lagstiftning

I januari 2001, presenterades en del ändringar i den albanska strafflagstiftningen. Två nya artiklar om trafficking introducerades. I och med de nya artiklarna 113 och 114 ökades straffsatserna för kvinnohandel från 10 till 25 års fängelse och straffsatserna för handel med barn från 15 till 25 års fängelse. Med de nya bestämmelserna introducerades också en ny definition av trafficking som dessutom överensstämmer med Palermoprotokollets definition (se kap. 2.2).

¹⁴⁹ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 126f.

¹⁵⁰ A.a. s. 127f.

Den nuvarande lagstiftningen innehåller påföljder av brott som är direkt eller indirekt relaterade till människohandel. Brotten består bland annat av kvinnohandel, utnyttjande av prostituerade i försvårande situationer som inkluderar underåriga eller kvinnor som tvingats till prostitution, kidnappning av personer, underhåll, utnyttjande, finansiering och uthyrning av lokaler för prostitution och även människosmuggling. Det finns också bestämmelser om konfiskering av egendom som använts för att begå brott, deportering av utlänningar som begått brott och om kompensation till brottsoffer. Det finns dock ingen lag i Albanien som behandlar vittnesskydd.¹⁵¹

6.2 Kosovo - ett destinationsland

¹⁵² Kosovo har i allra högsta grad identifierats som ett destinationsland men även till viss del som ett transitland. De kvinnor som har Kosovo som slutdestination kommer främst från Moldova (60%), Rumänien (19.5%), Ukraina (10%) och Bulgarien (7%), några fall av kvinnor från Albanien har också rapporterats. 10% av kvinnorna i Kosovo var under 18 år. 68% hade varit i Kosovo mindre än tre månader. Rekryteringsprocessen ser likadan ut som i andra trafficking-länder och som tidigare beskrivits. Rekryteringen som äger rum i ursprungslandet, sker alltså antingen genom kidnappning, vilseledning genom utlovat jobb eller vilseledning beträffande villkoren i prostitutionen. 72% av kvinnorna lurades in i prostitution genom falska löften om arbete, 57% av dessa trodde att de skulle till Italien för att jobba och 9% av det totala antalet kvinnor, hade kidnappats. Endast 30% visste att det fanns en möjlighet att de skulle jobba i ”underhållningsbranschen”. Hela 50% av rekryterarna i ursprungslanderna var kvinnor och 51% av rekryterarna var okända för kvinnorna före rekryteringen.

Levnads- och arbetsförhållandena i sexindustrin i Kosovo är avskyvärda och nästan slavliknande. Under perioden februari 2000 till augusti 2001 var det endast 13,5% av kvinnorna som fick regelbundna löneutbetalningar. 55% misshandlades av handlarna och också 55% blev sexuellt utnyttjade. En majoritet av kvinnorna tvingades dessutom att ha oskyddat sex, 40% använde skydd endast vid vissa tillfällen. 36% av kvinnorna nekades läkarvård och bara 10% hade regelbunden läkarvård.

Enligt den civila polisens trafficking- och prostitutionsenhet (TPIU), befinner sig cirka 1000 kvinnor och flickor i Kosovo som kan vara offer för kvinnohandel. Det finns ungefär 85 kända bordeller inklusive fem i Pristina. Detta är ganska osäkra siffror eftersom lokala organisationer uppskattat att det finns betydligt fler bordeller i Pristina.

¹⁵¹ A.a. s. 135.

¹⁵² A.a. s. 95ff.

Enligt polisen är det mestadels lokala män som utgör kundkretsen i Kosovo, men så mycket som 40% är utländska män, främst KFOR-soldater. Man misstänker att några i FN:s utsända polis är involverade i trafficking, några har nämligen blivit hemskickade misstänkta för inblandning i kvinnohandel. I Kosovo liksom i andra länder i regionen, är det de utländska kunderna som trots att de är minoritet i kundkretsen, ger den största förtjänsten eftersom de spenderar mer pengar på bordellerna.

Situationen för kvinnor i Kosovo försämras allt mer med ökande fattigdom, arbetslöshet, våld mot kvinnor och dessutom en ökad acceptans av prostitution, detta kan leda till att Kosovo också blir ett ursprungsland. Men än så länge är det relativt få kvinnor från Kosovo som hamnat i trafficking enligt IOM.

6.2.1 Kvinnornas skyddsnet i Kosovo

¹⁵³ Det är den civila polisen (CIVPOL), OSCE och IOM som har hand om identifikation och skydd av offren. I och med att TPIU bildades år 2000, inrättades också regionala team. Teamen består av ungefär fyra tjänstemän, varav minst en är kvinna och minst en kan ryska och rumänska. CIVPOL och Kosovos polisstyrka får första kontakten med offren under till exempel razzior och i samband med arrestering av kvinnorna. Så snart polisen misstänker att de har ett offer för kvinnohandel i förvar, tar de kontakt med OSCE:s regionala trafficking-center som handhar intervjun med offret eller offren. OSCE tar beslut om kvinnan ska skickas vidare till IOM, som i sin tur bestämmer om hon ska sändas hem till hennes hemland eller tas till ett rehabiliteringscenter. Det är sedan TPIU som arrangerar förflyttningen direkt med IOM och centrat, som drivs av The United Methodist Committee on Relief (UMCOR). TPIU informerar också IOM och rehabiliteringscentren om kommande razzior, så de kan förbereda ankomsten av nya kvinnor som hamnat i trafficking.

Trots att TPIU beräknar att cirka 90% av de utländska flickorna och kvinnorna i Kosovo, är offer för trafficking, är det inte mer än 50% som identifierar sig själva som offer och ännu färre vill resa tillbaka till sitt hemland eller erhålla hjälp av polisen. TPIU informerar OSCE som i sin tur gör en utvärdering av dessa kvinnor. IOM gör sedan en andra och sista granskning av kvinnorna för att avgöra om de är redo att delta i återintegrationsprogrammet och därigenom också redo att åka hem. Det är till sist ledningen för rehabiliteringscentret som beslutar om antagande till centret. Beslutet bygger normalt på IOM:s slutliga utvärdering.

Som jag nämnt ovan, är det inte alla offer för kvinnohandel som vill ta emot hjälp eller åka tillbaka till sitt hemland.

- De vill inte åka hem utan pengar. De kvinnor som vägrar ta emot hjälp hoppas fortfarande på att få ut sin lön av till exempel en barägare.

¹⁵³ A.a. s. 97f.

Kvinnorna får dock mer än en chans att ta emot hjälp, även om de skulle vägra assistans första gången.

- Kvinnorna hotas av handlarna och vågar inte ta emot någon hjälp.
- Kvinnorna förstår inte vilken situation de är i eller litar inte på polisen och är rädda för vilka rättsliga åtgärder som kan följa.
- Kvinnorna vill inte eller kan inte åka tillbaka till ursprungslandet av andra anledningar.

Av de 450 kvinnor som kommit till IOM:s kännedom fram till oktober 2001, var det 180 kvinnor som vägrade assistans, 250 fick hjälp och fyra kvinnor nekades hjälp av IOM. De kvinnor som nekades assistans av IOM ansågs uppehålla sig frivilligt i Kosovo och arbeta självmant. De hade dessutom sina egna dokument och tillräckligt med pengar för att kunna resa hem. IOM nekade också de kvinnor som vägrat ta emot hjälp ett flertal gånger tidigare.

De kvinnor som inte vill identifiera sig som offer för trafficking, åtalas för prostitution, för att illegalt ha tagit sig över gränsen, för att olagligt uppehålla sig i Kosovo utan dokument eller med falska dokument eller en kombination av dessa. De riskerar upp till 20 dagar på en anstalt i Lipjan. Kvinnorna kan också dömas till längre straff för förfalskning av dokument. Efter att kvinnorna avtjänat sina 20 dagar på anstalten i Lipjan, är de fria att ge sig av eftersom det inte finns några andra alternativ. De återvänder vanligtvis till barerna och bordellerna där de ett par veckor tidigare togs av polisen.

6.2.2 Lagstiftning och åtal

¹⁵⁴ I januari 2001 utfärdades en ny reglering mot trafficking, ”Regulation on the Prohibition of Trafficking in Persons in Kosovo”. Regleringen kriminaliserar trafficking och brottet ger mellan 2 och 20 års fängelse, samtidigt som bättre skydd och hjälp för offer för handel föreskrivs. Regleringen tillåter också att en inrättning (t ex barer) som är involverad i eller är förknippad med trafficking, stängs, och att man konfiskerar handlarnas egendom.

Av de tio åtal som drivits mot handlare under den nya regleringen, är det endast ett par personer som har tilldömts straff i enlighet med den nya lagen. De flesta av handlarna dömdes och släpptes direkt.

Polisen har stängt flera etablissemang efter framgångsrika razzior där man också förhört ett flertal offer för kvinnohandel. Tyvärr öppnades inrättningarna snart igen efter ett antal domstolsbeslut. Resultatet blev till slut att inget av etablissemangen stängdes för gott och att ingen egendom konfiskerades. Trots vittnesmål från kvinnorna och den nya regleringen, döms och straffas inte kvinnohandlarna. Det har visat sig vara enklare att

¹⁵⁴ A.a. s. 98f.

stänga barer på grund av att barägarna inte lyder arbets- och hälsolagar. Detta beror enligt, TPIU, OSCE, IOM, både på okunnighet om trafficking som fenomen, men även på bristfällig kunskap om den nya regleringen och hur den ska tillämpas. Den knappa bevisning som finns, består endast i kvinnornas vittnesmål och det räcker inte långt när målen går till rättegång. Inte heller finns något vittnesskyddsprogram för kvinnorna. De kvinnor vars vittnesmål är användbara och leder till arrestering och möjligtvis åtal av kvinnohandlare, är i fara och likaså är alla inblandade. Rehabiliteringscentren tar inte emot dessa kvinnor eftersom de saknar polisskydd dygnet runt. Kvinnorna skickas istället hem innan rättegången och deras vittnesmål läses istället upp i rätten. Fram till oktober 2001, är det endast en kvinna som varit närvarande vid rättegången för att lämna sitt vittnesmål.

7 Slutsatser och analys

I detta avslutande kapitel kommer jag att göra slutsatser baserat på innehållet i mitt arbete men även analysera innehållet utifrån de frågeställningar och syften jag ställde i inledningen.

7.1 Offren – kvinnorna

7.1.1 Det typiska offret

Hur ser det typiska offret ut, varifrån kommer hon, hur gammal är hon, vilket sorts liv har hon i ursprungslandet och vad väntar henne i destinationslandet? Här kommer en sammanställning och analys av uppgifterna från kapitel tre, om kvinnorna. Den görs i form av ett fingerat fall av kvinnohandel.

Det typiska offret är en 22-årig kvinna från Moldova. Hon har inte gått ut högskolan och är arbetslös. Hon är singel och bor hemma med sin familj. De bor på landsbygden och är relativt fattiga. De lever på jordbruket men lönsamheten är låg, så pengarna räcker inte riktigt till. Den unga kvinnan vill hjälpa till med försörjningen i hemmet och letar därför efter arbete i närmsta stad. Hon hittar inget jobb och söker sig därför till en klubb, där hon börjar arbeta som strippa men även ibland som prostituerad. En man i 25-års åldern som ofta besökt klubben tar kontakt med henne och berättar om en väns nattklubb i Italien där hon kan tjäna dubbelt så mycket pengar som i Moldova. Hon är avvaktande i början men efter ett par månaders övertalning om hur mycket pengar hon kan tjäna i Italien och hur mycket bättre Italien är på alla sätt och vis, bestämmer hon sig för att åka. Hon behöver pengarna, framförallt för att hjälpa sin familj men även att ha lite över till annat också hade varit skönt.

Vid avfärden till Italien hämtas hon av en annan man, en vän till den man som övertalade henne att åka. Hon förs via Rumänien, Bulgarien, Makedonien och Albanien till Italien. Sista sträckan från Albanien till Italien görs med båt. De tidigare sträckorna avlades till största delen med bil.

När hon kommer fram lämnas hon över till en italiensk man. Han tar henne till en lägenhet där hon senare förstår att hon inte alls ska arbeta på någon nattklubb. Hon lämnas i lägenheten, inlåst. Hon är inte ensam i lägenheten, ett par andra unga kvinnor finns också där. De förklarar för henne vad som kommer att ske. Hon får veta att hon kommer att bli tvingad att prostituera sig i lägenheten. Hon måste ta emot alla de kunder som kommer dit och hon får inget betalt, hallicken tar allt. Om hon vägrar ta emot någon kund eller

inte gör som hon blivit tillsagd, riskerar hon att bli misshandlad. De andra kvinnorna visar blåmärken och ärr efter bland annat brännmärken. Hon inser nu sitt misstag att låta sig övertalas av mannen i Moldova. Hon var medveten om att hon skulle dansa och kanske strippa och prostituera sig men det skulle vara på hennes villkor och hon skulle själv behålla pengarna. Hon skulle ju bara ersätta mannen för resan och för omkostnaderna som denna medförde.

Dagarna i lägenheten är likadana. Hon tar emot kunderna och får inget betalt. Mannen som tagit emot henne i Italien och som nu är hennes hallick, tar alla pengarna och säger att hon måste betala tillbaka sin skuld från resan till Italien och hon måste dessutom betala för hyra, mat och andra förnödenheter.

Så här kan den unga kvinnans liv komma att fortsätta om hon inte lyckas fly eller om hon inte fritas på något annat sätt. Ett annat tänkbart scenario kan vara att hon säljs vidare till en annan liga där hon måste fortsätta att prostituera sig.

Hennes liv och framtid ser med andra ord inte ljus ut. Hennes hopp står till polisens och andra frivilligorganisationers insatser, flykt eller att hennes handlare tycker att hon gjort sitt och därför friges. Men vad väntar henne efter ett eventuellt frigivande? Förmodligen kommer hon att fortsätta att prostituera sig. Det är ju det enda hon kan och det är relativt lätta pengar. Många av de kvinnor som av någon anledning har blivit fria hamnar tyvärr oftast i trafficking igen, antingen hos samma handlare eller hos någon ny. De har oftast inga pengar att åka hem för, och om de skulle åka hem, vad väntar dem där? I många öststater är det olagligt att prostituera sig och kvinnorna som både känner skuld och skam är rädda att de ska frysas ut av samhället men främst av familj och vänner när de kommer hem. Kvinnorna själva betraktar sig som brottslingar trots att de blivit tvingade att sälja sig. Har hon heller inga pengar att ta med sig hem till familjen känner hon att hon misslyckats och väljer då istället att hålla sig borta och i vart fall att inte resa hem utan pengar.

7.2 Gärningsmännen

Motsvarigheten till det typiska offret, den typiska gärningsmannen kan inte sammanfattas på samma sätt på grund av att verksamheten till stor del är dold. De vanligaste nätverken är de mindre som är av både nationell och internationell karaktär. Vad gäller de enskilda gärningsmännen varierar åldern beroende på vem i handelsledet som åsyftas. Den eller de personer som är ledare för organisationen är något äldre, mellan 20 och 55 år medan den eller de personer som rekryterar kvinnorna är oftast mellan 20 och 25 år, alltså betydligt yngre än ledarna. En växande andel kvinnor fungerar nu också som rekryterare. De har lättare att få de unga kvinnorna att lita på dem genom att berätta om och visa hur mycket de tjänat och så är de ju

också kvinnor, många blivande offer är naiva och tror inte att en kvinna skulle luras.

7.3 Kvinnornas skyddsnet

7.3.1 Hur ska kvinnorna räddas ur handeln?

Hur ska kvinnorna räddas ur handeln eller hindras från att dras in i handeln? Information och utbildning om hur trafficking fungerar och verkar, är viktiga och betydelsefulla åtgärder när kvinnohandeln ska bekämpas. Eftersom det inte finns särskilt stora resurser i arbetet mot trafficking, är en tanke att lägga mycket tid på information och utbildning. Att nå ut med information är ett relativt billigt sätt att försöka förhindra handeln. Problemet ligger i att kunna nå ut till alla eventuella offer. Många av offren kommer ju från landsbygden där bristen på utbildning och kunskap är stor. Denna del av Balkan är dessutom präglad av större fattigdom än städerna. Dessa faktorer kan inverka på hur informationen tas emot av människorna på landsbygden.

Det finns dock en typ av trafficking som är svår att förhindra endast med hjälp av utbildning och information, nämligen kidnappning av offren. Men genom information och utbildning kan unga kvinnor och deras familjer uppmärksammas på riskerna med vissa situationer och upplysas om hur de ska undvika att utsätta sig för onödiga risker. Detta bör och kan ske genom att utsatta kvinnor och barn håller sig borta från vanskliga och försvårande situationer. Men det är svårt att aldrig försätta sig i en utsatt position. Många flickor kidnappas på väg till och från skolan (bland annat i Albanien, se kap 3.3) och stannar därför hemma från skolan men detta är ingen bra lösning. Flickorna får följaktligen för lite eller ingen utbildning och detta leder i sin tur till att de kommer få svårt att skaffa jobb och kommer på så sätt att leva i fattigdom och härigenom ökar risken att utsättas för trafficking. Viljan och intentionen att undvika riskerna för att hamna i trafficking resulterar i en ond cirkel som blir svår att ta sig ur eller att undvika. Det krävs andra metoder och hårdare tag mot handlarna för att förhindra att unga kvinnor kidnappas.

Genom införandet av en gemensam definition och lagreglering av trafficking i hela Europa, kan man både förebygga och förhindra existerande handel men även ålägga alla stater att bidra till trafficking-offrens vård. Idag är det många länder i Europa som inte tar trafficking på fullt allvar, men en gemensam reglering i EU som kräver mer resurser till offren skulle kunna vara ett sätt att underlätta för hjälparbetarna och frivilligorganisationerna och framförallt för offren och deras framtid.

Ett utökat och bättre samarbete mellan länder som har gemensamma gränser skulle vara en viktig och betydande del i kampen mot handlarna. Personalen

vid gränserna behöver få bättre utbildning för att kunna identifiera kvinnor som är offer för handel och därmed kunna ingripa. De måste också kunna urskilja förfalskad dokumentation, såsom pass och visum. I vissa länder, framförallt i Östeuropa, finns utbredd korruption bland tjänstemän och polis som måste bekämpas och stoppas. I annat fall är mycket av arbetet mot trafficking och framförallt utbildningen av personal förgäves. Även om det blir svårt att rensa bland all korruption måste man göra ett försök, en stor del av kvinnohandeln skulle kunna förhindras härigenom.

Ytterligare ett sätt att försöka försvåra för handlarna i deras arbete, skulle kunna vara ett samarbete mellan myndigheter och stora transportförsörjare såsom flyg- båt- och tågbolag. Genom ett nära samarbete där transportbolagens personal får utbildning av polis och andra berörda myndigheter, kan kanske personalen identifiera handlarna och deras offer. Personalen ska kunna tipsa eller tillkalla polisen eller eventuellt tullen om de misstänker att en kvinna eller annan person är inblandad i trafficking. Polisen kan möta upp vid slutdestinationen och där förhöra de inblandade misstänkta personerna. Ett annat alternativ är att civil polis då och då reser med de olika bolagen för att själva granska resenärerna. För att få maximal utdelning ska de mest populära routernas prioriteras. Detta alternativ skulle med fördel kunna kombineras med det första och på så sätt bli mer effektivt.

7.3.2 Hur kan systemet för identifiering, assistans och integration förbättras?

Dagens system för identifiering, assistans och integration (S.I.A.I) är bristfälligt i många avseenden men eftersom det saknas resurser i stor omfattning kan man inte förvänta sig att det ska uppfylla alla krav.

Det första problemet som måste uppmärksammas är bristen i identifieringen av offer för trafficking. Idag når inte hjälpen ut till alla kvinnor eftersom inte alla identifieras av polisen vid bland annat razzior i barer eller rutinkontroller. Även de kvinnor som uppvisar giltiga dokument borde omfattas av polisens kontroller och således förhöras. Det finns kvinnor som har förfalskade dokument och som måste be polisen om undsättning om de ska erhålla någon hjälp. Det är dock väldigt sällan som några kvinnor ber om hjälp eftersom de är rädda för handlarna, inte kan språket eller ser sig själva som kriminella och är därmed rädda för polisen. Många offer går på detta sätt miste om hjälp. Enligt polisen och lokala frivilligorganisationer är det hela 30% av kvinnorna som tillhör denna gruppen. En annan stor grupp kvinnor (35%) som egentligen borde betraktas som offer för trafficking, är de kvinnor som inte har giltiga dokument och som inte vill återvända till sitt hemland. I nuvarande system ses och behandlas de som illegala invandrare och får således ingen hjälp och blir därmed kvar i trafficking. Polisen skickar kvinnorna till gränsen och släpper dem där på vinst och förlust. Kvinnorna har ingen annan möjlighet än att återvända till sitt gamla liv hos

handlarna.¹⁵⁵ Alla kvinnor som är offer för kvinnohandel borde erhålla hjälp, inte bara de som är redo att återvända hem. Det krävs mer resurser med fler organisationer än IOM som tar sig an offren. Det behövs även ordentliga riktlinjer för hur offer för trafficking ska identifieras och behandlas. Alla inblandade, polis, myndigheter, och frivilligorganisationer behöver också utbildning om hur offren ska identifieras och behandlas.

En annan viktig del i S.I.A.I som behöver förbättras är säkerheten för kvinnorna och deras familjer, framförallt efter att offren återvänt hem. Idag är det vanligt med hot och hämnd på grund av att kvinnorna har vittnat mot, eller flytt från sina förövare och är skyldig dem pengar. Det krävs säkra platser som kvinnorna kan åka till om hon är hotad. Det krävs även bättre vittnesskydd för att få kvinnorna att vittna. Utan bra skydd kommer många kvinnor inte att våga vittna av fruktan för repressalier och detta leder i sin tur till att gärningsmännen går fria och att handeln fortsätter precis som tidigare.

EU-kommissionens förslag om direktiv om tillfälligt uppehållstillstånd för offer är ett bra alternativ till skydd för offren som vill vara kvar i destinationslandet så länge de är villiga att samarbeta med myndigheterna. Att skydda offren är inte direktivets motiv men genom att få tillträde till bland annat arbetsmarknad, yrkesutbildning och vård får kvinnorna en chans till att påbörja en ny framtid. De flesta av offren kommer förmodligen inte att kunna utnyttja vare sig utbildning eller arbetsmarknad på grund av språkbarriärer men även på grund av sin psykiska hälsa. Men så länge några av kvinnorna börjar läsa eller arbeta är detta en framgång i sig och en bra start på kvinnornas nya liv. Förhoppningsvis tar de kunskaperna och erfarenheterna med sig hem när de återvänder efter uppehållstillståndets slut. Direktivet kommer inte att kunna hjälpa många offer men det är ett alternativ när det inte finns andra bra stödformer.

7.3.2.1 Stöd och hjälp vid offrens återintegration

När offren för handeln, kvinnorna, på ett eller annat sätt kommit ur handeln skickas de som fått hjälp av IOM tillbaka till sitt hemland. Idag finns inte mycket assistans och stöd för kvinnorna när de kommit hem igen. Endast ett fåtal kvinnor erhåller den hjälp som de så väl behöver. Många offer behöver läkarvård för både sin fysiska och psykiska hälsa. Kvinnorna kan ha blivit smittade med könssjukdomar och i värsta fall fått HIV och AIDS. De kommer i så fall att behöva långvarig läkarvård och mediciner. Vad gäller den psykiska hälsan är det många av kvinnorna som lider av depression och även av post-traumatisk stress. De skulle behöva långvarig psykisk hjälp av psykologer med erfarenhet och kunskap om trafficking. Det skulle kräva mycket stora resurser för att kunna tillgodose kvinnorna dessa stödåtgärder och är väl idag en omöjlighet. Som jag tidigare föreslagit kan införandet av

¹⁵⁵ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 141f.

en gemensam reglering i EU om bland annat bidrag till offrens vård, vara av stor vikt för offrens återhämtning och välbefinnande.

Sedan kvinnorna kommit tillbaka till sitt hemland behöver de inte bara fysisk och psykisk hjälp utan även hjälp med att hitta bostad och arbete eller utbildning men framförallt behöver de hjälp med sin ekonomiska situation. Idag får de ju en summa innan de återvänt till ursprungslandet och en summa när de väl kommit fram. Många av kvinnorna tar bara nödvändig kontakt med hjälparbetarna för att få pengarna. Detta är ingen bra lösning utan det borde krävas en större motprestation från offrens sida. Summan de får när de återvänt skulle kunna delas upp i ett flertal utbetalningar mot att kvinnorna söker hjälp och utbildning eller arbete. Det är viktigt att kvinnorna åtminstone försöker skapa sig ett ”normalt” liv utan prostitution och handel. Finns det en morot för kvinnorna som ökar deras vilja att förändra sitt liv minskar riskerna för återfall.

Vad gäller utbildning och arbete borde alla kvinnor som inte har fullständig grundutbildning erbjudas sådan. De som har grundutbildning och de som håller på att avsluta den borde också få hjälp att söka till högre utbildning. Utbildningen bör, i den mån det är möjligt, överensstämma med de yrken som finns tillgängliga just nu men även med framtidsyrken. Det kommer att krävas mer resurser för att hjälpa kvinnorna med studierna men det kommer vara väl investerade pengar eftersom en välutbildad person lättare kan undvika handlarna och deras rekryterare. Med utbildning kommer kvinnorna inte vara lika naiva och desperata efter pengar och välgång, de befinner sig helt enkelt inte heller i samma områden och trakter som rekryterarna och handlarna och undviker därmed att konfronteras med dem.

De kvinnor som inte vill eller redan har en utbildning borde istället få hjälp att söka och skaffa arbete. Med ett riktigt jobb öppnar sig en helt ny värld för kvinnorna. Riskerna för återfall minskar avsevärt eftersom kvinnorna har fast inkomst och som ovan inte befinner sig på samma platser som handlarna. Det är förmodligen dock långt ifrån alla offer som kommer vara redo att börja studera eller jobba snart efter hemkomsten. Som jag tidigare påvisat är det många offer som lider av psykiska problem. Dessa kvinnor måste först bli friska innan de kan påbörja en utbildning eller ett arbete. Det krävs således uppföljning av kvinnorna för att tillfredsställa deras behov.

Många länder i Balkan-området betraktar inte de hemvändande kvinnorna som offer för trafficking utan som avvikande immigranter. Inte bara kvinnor som återvänder till sitt hemland blir betraktade på detta sätt, utan även kvinnor som kommer till ett destinationsland blir ofta behandlade som illegala invandrare.¹⁵⁶ Denna syn måste ändras och offren och deras status måste tas på allvar för att man överhuvudtaget ska kunna samarbeta och på så sätt försöka förhindra kvinnohandeln.

¹⁵⁶ UNHCR, UNICEF, UNOHCHR a.a. s. 144.

Bilaga A

Denna tabell visar offrens ursprungsländer och destinationsländer på det sätt som rapporterats av respektive EU-medlemsstat:¹⁵⁷

Ursprungsland i Östeuropa:	Destinationsland:
Albanien (inkl. Kosovo)	Belgien, Italien, Grekland, Spanien, Storbritannien (Holland, Schweiz, Tyskland, Frankrike enl. UNHCR)
Bosnien	Italien, Spanien
Bulgarien	Österrike, Belgien, Grekland, Spanien
Estland	Finland, Sverige
F.d Jugoslavien	Spanien
Lettland	Finland, Tyskland, Spanien
Litauen	Tyskland, Grekland, Spanien, Sverige, Storbritannien
Moldova	Italien, Grekland, Spanien
Polen	Österrike, Tyskland, Grekland, Italien, Spanien, Sverige
Rumänien	Österrike, Belgien, Italien, Grekland, Spanien
Ryssland	Finland, Tyskland, Grekland, Spanien
Slovakien	Österrike, Italien, Spanien, Sverige
Slovenien	Österrike, Spanien
Tjeckien	Österrike, Tyskland, Italien, Spanien, Sverige
Ukraina	Österrike, Belgien, Tyskland, Grekland, Italien, Spanien
Ungern	Österrike, Belgien, Italien, Spanien, Sverige
Vitryssland	Tyskland, Grekland, Italien

¹⁵⁷ Europol (*Crime Assessment*) under kap. Appendix 2: Source Countries of THB Victims.

Bilaga B

Karta över centrala Balkan.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Tillgänglig på http://www.issues2000.org/images/Balkan_Map.jpg den 12 december 2004 kl. 15.33.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

- Brottsförebyggande rådet *Organiserad brottslighet – lösa maskor eller fasta nätverk, rapport 2002:7*, Intellecta Docusys, 2002
- Kvinna till Kvinna *Uppror och upprop mot handeln med kvinnor och flickor*, Grafiska Punkten, Växjö 2002
- Månsson, Sven-Axel
Backman, Susanne *Bordell Europa*, andra upplagan, Karléns Brevtryck AB, Stockholm 1993
- Näringsdepartementet *Prostitution och handel med kvinnor (faktablad)*, XBS Grafisk Service, Stockholm november 2002
- Utrikesdepartementet *Fattigdom och människohandel; En strategi för bekämpning av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingssamarbete*, Xerox Grafisk Service, Stockholm 2003
- Europeiska Unionen,
avdelningen för rättsliga
och inrikes frågor *Kvinnohandel- Misären bakom fantasierna: från fattigdom till sexslaveri- en övergripande europeisk strategi*, 2001. Tillgängligt 2004-11-18 kl. 13.11 på http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/8mars_sv.htm

Artiklar

- Agrafiotis, Demetris *FBI Weighs in on Balkan Organised Crime*, ur Southeast European Times in Athens, 2003-11-21
- Australian Institute of Criminology *Organised crime involved in people smuggling and trafficking in Australia*, 2001. Tillgängligt 2004-11-18 kl. 13.14 på www.aic.gov.au/media/2001/20010607.html
- Martinell Barfoed,
Elisabeth *Nationella strategier otillräckliga*, ur Alkohol och narkotika nr 2 2002, Jönköping 2002
- Moustgaard, Ulrikke *Kroppe over grænser*, ur NIKK magasin 1/2002
- Rosenberg, Anna *Kvinnohandel i EU via ansökningsländerna*, ur

Från riksdag och departement nr 20 2000,
Stockholm 2000

- Rudvald, Thomas *Trafficking – en modern form av slavhandel*, ur Socionomen nr 2 2004, Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 2004
- Sahlberg, Lillemor *Kvinnohandeln en marknad som omsätter miljarder*, ur Migranter nr 5 1997, Norrköping 1997
- Östlund, Helena
[*Kvinnohandel med drogkoppling*] *Kvinnohandel med drogkoppling*, ur Alkohol och narkotika nr 2 2002, Jönköping 2002
- Östlund, Helena
[*Svenske polisen på Europol*] *Svenske polisen på Europol: Kvinnohandeln måste stoppas!*, ur Appropå 2/2002. Tillgängligt den 26 november 2004 kl. 13.29 på http://www.bra.se/extra/apropa/?button_read_old_article.367.=1

Offentligt tryck

- Proposition 2001/02: 124 *Straffansvaret för kvinnohandel*, Stockholm 2001
- SOU 1995:15 *Könshandeln. Betänkande av 1993 års Prostitutionsutredning*, Stockholm 1995
- SOU 2001:14 *Sexualbrotten. Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*, Novum Grafiska AB, Stockholm 2001
- SOU 2002:69 *Människosmuggling och offer för människohandel. Slutbetänkande av Anhörigkommittén*, Edita Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 2002

Rapporter

- CSI (Center for the Study of Intelligence) *International Trafficking in Women to the United States: A Contemporary Manifestation of Slavery and Organized Crime*, 2000
- Europol
[*Crime Assesment*] *Crime Assessment – Trafficking of Human Beings into the European Union*, 2000
- Europol *2000 European Union Organised Crime*

[2000 Crime Report]	<i>Situation Report</i>
Europol [2002 Crime Report]	<i>2002 EU Organised Crime Report</i>
IOM	<i>Victims Trafficking in the Balkans; A study of trafficking in women and children for sexual exploitation to, through and from the Balkan region, Slovakien 2001</i>
Kriminalunderrättelse- tjänsten Rikskriminalpolisen	<i>Organiserad brottslighet i Sverige 2001. Rapport 2002:12.</i>
Rikskriminalpolisen [Lägesrapport 5]	<i>Lägesrapport 5: Handel med kvinnor 2002. Jan- dec 2002. Rapport 2003:1.</i>
UNHCR, UNICEF, UNOHCHR	<i>Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe, 2002</i>

Rättsfall

Högsta domstolen HD mål nr B 3863-04

Övrigt

Karta över centrala Balkan	Tillgänglig den 12 december 2004 kl.15.33 på http://www.issues2000.org/images/Balkan_Map. jpg
Ecpat	Tillgängligt den 15 december 2004 kl. 14.00 på http://www.ecpat.se/pages.asp?r_id=297 (Faktabanken – människohandel)